

Hunera tirkan ji vî şerî re mabû temasevan...

m in di dest-pêka filmê de dixwest ku ew çavkaniyên lazim e di xizmeta gel de bin, bi çî awayî di vî şerî de berhe-wa dibin, li ber çavan eşkere bikim. Ji bo vê jî çekên mîna top, tank û helikopter lazim bûn. Ev çek li ba kê peyda dibin? Li ba leşker û polîsan. Me ji leşkeran daxwaz kir, lê gotin: "Ku em senaryoyê bipejirînin, emê alîkariyê bikin." Dû re ji prodûktorê me re gotibûn: "Hûn nikarin sûbayekî tirkan bikin emsalê terorîstekî PKK'ê û sûbayekî tirkan ji kurdêkî re serê xwe natewîne, jê re îfade nade. Ku hûn di vê daxwaza xwe de îsrar bikin, wê rê li pêşiya we bêne girtin..."

Rûpel 8-9

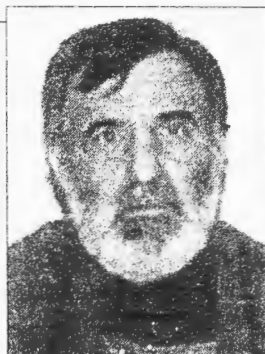
- **"Di şer de qonaxeke nû: Êrişên întixarî"** SAMÎ BERBANG di vê nûçe-şiroveya xwe de li ser sedemên van çalakiyan û helwesta rayedarên tirk disekine Rûpel 3
- **Çawa çasên ku rahiştine tivingê û li hemberî azadixwazan şer dikin hene, a wisa yên çanda kurdî jî hene.** AMED TÎGRÎS bi nivîsa xwe ya "Xwefiroş û kulturfiroş" balê dikişîne ser vê mijarê Rûpel 7
- **"Makyavelîzma humanîst"** MAZHAR GÛNBAT bi vê nivîsa xwe pirsên "Ji bo me ronensans pêwîst e an na? Kijan ronensans? Li Ewrûpayê ronensans pêk hatiye an na?" jî nîqaşê re vedike Rûpel 6
- **FAYSAL DAĞLI bi navê "Li Kolnê tango!"** li ser helwesta rewşenbîrên kurd radiweste Rûpel 13

XELATA Lîga Navneteweyî ya Mafên Mirovan ji malbatên windahiyan re hate dayîn. Ev xelat bi navê "Madalyonê Carl Von Ossientsky" li Almaniyayê tê dayîn. Seroka Koma Keskan a Parlementoya Ewropayê Claudia Rothê bi daxuyaniyekê, digel kêfxweşiya xwe, ev biryar diyar kir. Claudia Roth der barê sedema dayîna vê xelatê de ji bo malbatên windahiyan jî ev got: "Em dixwazin bala raya giştî ya navneteweyî bikişînin rewşa mafên mirovan a li Tirkîyeyê."

Seroka Koma Keskan a Parlementoya Ewropayê da zanîn ku ji her demê zêdetir pêdiviya mafparêzên Tirkîyeyê bi piştigiriya navneteweyî heye.

KOMÎTEYA Parastina Rojnamegeran (CJP) yek ji "Xelatên Azadiya Çapemeniyê" da rojnameger Işık Yurtçu. Komîteyê diyar kir ku ew vê xelatê didin kesên ku di warê parastina seretayên rojnamegeriyê de fedekarî kirine û li dijî sansurê li ber xwe dane.

Işık Yurtçu ji ber Berpirsiya Karê Nivîsaran a Özgür Gündemê, bi 15 salan hate cezakirin û niha jî li Girtîgeha Sakaryayê dimîne. Ji bilî Yurtçu, 3 rojnamegerên din şayanî (layiqî) vê xelatê hatin dîtin; yek ji wan filistinî, yek meksîkî û yek jî hindistanî ye. Rêveberê CJP'ê William A. Orme da zanîn ku xelatgirên îsal, rewşên ne-asayî de karê xwe kirine û nûmeta rojnamegeriyê parastine.

NÛÇE

DIK

Hêstirên çavan û vîna mirovan

Rêxistina Efûyê ya Navneteweyî (AI) li Stenbolê ji bo mafên mirovan rûnişt.

Malbatên windayan (Dayikên Şemiyê) di 26'ê kewçêrê de dîsa li ber Lîseyê Galatasaray civiyan û wekî her carê rûniştin. Lê ferqeke û rûniştinê jî yên berê hebû, Rêxistina Efûyê ya Navneteweyî (AI), biryareke giştî girt ku endamên wê bi awayekî fermî beşdarî rûniştina Malbatên Windayan ên Stenbolê bibin. Rêxistinê Efûyê xwest ku, bi vê yekê hem bala dewletan bi taybetî ya dewleta tirk, hem jî bala gelên dinyayê bikişînin ser vê mijarê.

Berî rûniştinê di rojnameya Ewropayê Independentê de jî îlaneke wekî "Hêstirên çavan nikarin windayên li Tirkîyeyê bi şûn ve binin, lê hûn dikarin" derketibû. Heyeta Rêxistina Efûyê û gelek mafparêzên vir piştî rûniştinê jî li BİLSAK'ê civînek ji bo çapemeniyê li dar xistin. Li wir nûnerên Al'yê der barê rewşa Tirkîyeyê de dîtinên xwe diyar kirin û li ser kampanyaya ku li dijî Tirkîyeyê tê meşandin agahî dan.

Heyeta Al'yê dixwest ku li ser problema binpêkirina mafên mirovan, ji berpirsên wî karî, Wezîrê Edaletê Şevket Kazan re hevdiyaneke çêbike, lê ji ber nexwestina Kazan negihîştin armanca xwe. Ev jî nîşan dide ku berdewamiya binpêkirina mafên mirovan û windakirina kesên muxalîfê jî di rojê me de ye.

Divê êdî bê zanîn ku tu zagon û biryar bi serê xwe û bi zora îradeyên dewletên derve bi cih nabin. Dema ku daxwaza guhertinê di mêjiyê însanên vir de bi cih bibe, wê çaxê dê rewş biguhere.

DÜZGÜN DENİZ

Di şer de qonaxeke nû: Êrîşên întixarî

Di salvegera 73'yan a avabûna komara tirk de li Sêwazê gerîlayeke ARGK'ê di canê xwe de bombe teqand. Çar rojan berî wê jî li Edeneyê çalakiyeyeke bi vî rengî pêk hatibû. Bi van çalakiyan şer kete qonaxeke nû.

Zaynep Kinacı (Zilan)

Leyla Kaplan (Rewşen)

Güler Otaç (Bermal)

Li gorî gotineke pêşyan, "mirov çî biçîne, wê wî biçîne". Heftaya çûyî êrîşên întixarî yên gerîlayên ARGK'ê ev gotin anî bîra gelek kesan.

Piştî agirbesta PKK'ê, hinekî nûçeyên kuştin û pevçûnan kêmbûn, lê dewletê guhê xwe neda û banga aştiyê û doza qirkirina gerîla kir. Li ser vê yekê livbaziyên ARGK'ê yên berevaniyê (xweparastin) dest pê kirin.

Roja 1'ê tîrmehê çalakiya întixarî ku ji mêj ve qala wê dibû, li navenda bajarê Dêrsimê pêk hat. Di vê bûyerê de digel vê gerîlaya bi navê Zeynep Kinacı ango Zilan, li gorî daxuyaniya fermî 9 leşker mirin, gelek jî birindar bûn.

Piştî wê, hêzên dewletê ji her alî ve kuştinên xwe domandin, 12 girtiyên siyasî di rojîya mirinê de can dan, 11 girtiyên PKK'yî li Girtîgeha Amedê bi lêdanê hatin kuştin û gelek kuştinên din. Her wiha ji bo protestokirina û qirkirinê du girtiyan xwe şewitand, lê dîsa deng ji kesî derneket.

Roja 25'ê kewçêrê gerîlaya bi navê Leyla Kaplan li Edeneyê li ber deriyê Femandariya Hêzên Çalak (çevik kuvvet), bombe di bedena xwe de teqand û tevî wê, sê polis û mirovekî sivil mirin.

Li dû vê bûyerê îcar di salvegera 73'yan a avabûna komara tirk de li Sêwazê gerîlayeke ARGK'ê di canê xwe de bombe teqand. Di vê bûyerê de jî digel wê (Güler Otaç-Bermal), gerîlayekî din, sê polis û mirovekî sivil mirin.

Di heman rojê de li Qulpâ Amedê leşkerên tirk ketin kemîna gerîlayên

ARGK'ê, li gorî daxuyaniya fermî 14 leşker mirin, 10 heb jî birindar bûn.

Ji bo fêmkirina sedema van çalakiyan divê mirov gotinên Serokê PKK'ê Abdullah Öcalan ên bi rengê, "Heke hewce bike, wê her kurd bibe bombe-yek û li dijmin biteqe" ûne bîra xwe. Ji xeynî wê jî divê mirov tengasiya ku niha gelê kurd tê de dijî, bîne ber çavan.

Ji bo diyarkirina rewşa gel, divê qala du nivîsên ku di rojnameyên tirk de cih girtin, bê kirin. Yek ji wan çavdêriyên heyeta CHP'ê ya li ser rewşa Dêrsimê ye.

Li gorî daxuyaniya û heyetê ku roja 25'ê meha kewçêrê bi civîneke çapemeniyê hate diyarkirin, ji 417 gundên Dêrsimê 287 heb jê, ji kewçêra 1994'an û bi vir de ji hêla hêzên dewletê ve hatine valakirin; mirov di rewşeke gelekî xerab de ne, cihekî ku lê bimînin tune, ji ber ku kar bi dest nakeve bi birçînê re rû bi rû ne.

Her wiha hêzên dewletê, nemaze ji timên taybet (özel tim) ji ber ramanên xwe yên nijadperest zilmê li gel dikin. Li aliyê din ambargoya li ser gel, rewşê xerabtir dike...

Mînakî din ji Amedê ye. Nivîskarê rojnameya Turkish Daily Newsê Yusuf Kanlı roja 25'ê kewçêrê çavdêriyên xwe vedibêje: "Diyarbakir wekî welatê polîsan e, mirov her tim li pişt xwe bi hilma polîsên sivil dihesê. (...) Koçberên ku li gundên xwe xwediyê karekî û dahatûyekê bûne, niha bi temamî bûne komeke berxwer û betal ku heta deme-

ke xuyani jî nikarin bibin hilberîner."

Yusuf Kanlı cih dide hin dîtinên mirovên li herêmê. Gel giliyan li sistema cerdevaniyê dike û bi bîr dixwe ku polîs, serleşker û karmendên li wê herêmê şer qatî ji hevpişeyên xwe yên li herêmên din pereyan distînin. Pişt re tê gotin ku, ji ber vê rewşê şer zû bi zû naqede.

Li aliyê din, daxuyaniyên rayedarên tirk ên piştî van bûyeran didin der ku ew hê li ser rîya xwe ya berê ne. Roja 30'yê kewçêrê beyaneke Serkanê Giştî yê Artêşa Tirk İsmail Hakkı Karadayî di rojnameyên tirk de hate weşandin, ew dibêje: "Em karin terore di nava sê mehan de biqedînin, lê demokrasî rê nade."

Heftaya çûyî digel êrîşên întixarî, civînen aştiyê yên hêzên başûrî jî di rojevê de bûn. Heyetên PDK û YNK'ê digel Cigirê Wezîrê Karê Derve yê Amerîkayê Robert Pelletreau, nûnerên Îngilistan û Tirkîyeyê û tirkmenan roja 30'yê kewçêrê li Enqereyê li hev rûniştin.

Li vir jî daxwaza dewleta tirk a sereke ev bû ku bi hêzên kurd dijîminatiya PKK'ê bide kirin, ango wan biajo ser hêzên ARGK'ê. Her wiha daxwazeke din a dewleta tirk jî girtina Kampa Etrûşê bû.

Wekî encam gotinên serkanê giştî yê tirk û daxwazên dewleta tirk a ji kurdên Başûr, diyar dikin ku wê ew şer gurtir bidome û gelek mirovên din jî bên kuştin.

SAMÎ BERBANG

Peywendiyên kurdî û sumerî

Zimanzan di xebatên xwe yên rûberî de nekarîne zimanê sumerî bigihînin tu malbatên zimên ên îroyîn. Bi tenê karîne behsa pêpelûkên geşedana wî zimanî bikin. Ew diyar dikin ku sîstema kevnare bi riya sazkirina wêneyan hatibû çêkirin. Paşê sembolan, xêzan cihê wêneyan girt.

NAZHAD AZÎZ SURMÊ

Berdestiyên arkeolojîk jî diselmînin ku gelê li bakur û bakurê rojhilatê herêma ku jê re Iraqê tê gotin, ji ber hinek bûyerên surîştî û gelhejmarî (demografîk) berdeambûna jiyana mirovahiye gengaz kiriye.

Ev yek bi berdestiyên piştî serdema dêmaniyê jî zêdetir diyar bûye. Nema-ze berdestiyên tîkildarî gundên çandîni vê herîkîna domdar destnîşan dikin.

Piştî ku hinek mîneral bi dest ketin, serkeftinên mezin derketin ronahiyê. Ew bernîşaneyên şaristaniyeke yekgirtî ne, berî afirandina sîstema nivîsa ya 6 hezar sal berî niha bi destê sumeriyân pêk hat. Afirîna sîstema nivîsandîne guherînên pir mezin ên çandî bi xwe re anîn. Kifşkirina nivîsê jî bo qeydkirina aliyên cur bi cur ên jiyana gelan û civakên qedîm bû alîkar. Bêyî nivîsê, li ser jiyana civakên seretayî yên di destpêka dîrokê de bidestxistina agahiyan wê gelekî dijwar bûya.⁽¹⁾

Dibe ku mirovên civakên seretayî bi zimanekî peyivîbin, lê piştî afirandina nivîsê dest bi nivîsandina raman û hes-tên xwe kiribin. Nivîskarên kevnare ku tekstên nivîsên wan di dest de hene, xwe wekî dûvajoyê raboriyeke pêşketî di nava aştî û dewlemendiyê de didîtin.⁽²⁾

Ziman, diyardeyeke çandî ya jîndar e ku wekî jiyana mirovan diguhere. Dr. Cemal Raşîd di pirtûka xwe ya bi navê "Lingistic Study of Kurdish History" (Lêkolîna Dîroka Kurdî ya Zimanî) de dide zanîn ku ziman wekî diyardeyêkê diperise û diguhere li gorî dem, cih û şeweyê jiyane. Lewre mirov kare bibêje, ziman bi sê rîyan derketiye holê:

1) Di destpêkê depêwîst e zimanekî-

kesanî hebe ku hinek endamên diyar ên şaxên eşîrê pê dipeyivîn. Dema ew şax ji eşîrê veqetîn, tîkiliyên xwe jê qut kirin, tevî hinek kes û komikên ji eşîrên din bûn, bi vî rengî zarava derketin holê. Paşê her yek ji van zaravayên komên ku karibûn jiyana xwe berde-wam bikin, bû zimanekî serbixwe.

2) Ji ziman zaravayên cur bi cur pêk anîne ji ber hinek sedemên taybet ên siyasî û leşkerî.

3) Hinek ziman û zarava bi geşedana hinek olên pîroz wekî zaravayên wan ji yên din veqetîn.

Tevî ku binyada sumeriyân hîn mijara nîqaşê ye jî, ew wekî avakarên yek ji şaristaniyên kevnare dimînin.⁽³⁾

Dîrokzan, arkeolog, zimanzan ên ku bi taybetî li ser zimanên kevnare pispor in, diyar dikin ku sumerî ne qewmekî semîtik e. Piraniya çavkaniyên pêselmîn, vê rastiyê destnîşan dikin. Wek mînak nivîskarê berhema bi navê "The Story of Civilization" (Çîroka Şaristaniyê) Will Durant, nivîskarê "The Ancient Iraq" (Iraqa Qedîm) George Roux, nivîskarê "The Conquest of Civilization" (Zeftkirina Şaristaniyê) James Henry Bristid û kesên wekî Henry Frankford, Henry Sakiz, Samuel Crimorê ku li ser çand û dîroka sumeriyân lêkolînê dike. Her wiha hê gelek lêkolîner, arkeologên ereb wekî nivîskarê pirtûka "An Introduction of Ancient Civilizations" (Destpêkeke Şaristaniyên Kevnare) Taha Bekir û zanyarên mîna Dr. Fadhil Abdul-Wahid, Dr. Fewzî Raşîd di lêkolînên xwe de qala vê rastiyê dikin.⁽⁴⁾

Zimanzan di xebatên xwe yên rûberî de nekarîne zimanê sumerî bigihînin tu malbatên zimên ên îroyîn. Bi tenê karîne behsa pêpelûkên geşedana wî zimanî bikin. Ew diyar dikin ku sîstema kevnare bi riya sazkirina wêneyan hati-

dîrokzan, arkeolog, zimanzan ên ku bi taybetî li ser zimanên kevnare pispor in, diyar dikin ku sumerî ne qewmekî semîtik e. Piraniya çavkaniyên pêselmîn, vê rastiyê destnîşan dikin.

bû çêkirin. Paşê sembolan, xêzan cihê wêneyan girt. Di dawiyê de jî sîstema kîteyî kete warê bikaranînê.⁽⁵⁾

Perisîna zimanê sumeriyân di pêpelûka xwe ya paşîn de nekarî bigihîje serdema nivîsa elfabeyî.⁽⁶⁾ Ji ber ku ew li ser sîstema nivîsa bizmarî pêk hatiye û wisa hatiye nivîsandin.

Têkiliya Kur-kur û Kurkurdux

Ravekirina li jor wekî gava destpêkê ya ketina nava mijarê pêwîst bû. Dema ez xwendevan bûm li Beşa Arkeolojiyê ya Fakûlteya Zanîngeha Baxdayê, di xebata li ser hinek deq (tekst) an de, ez rastî hinek peyv û awayên gotinan dihatim ku di kurdî de bi guhartoyên biçûk dihatin bikaranîn.

Cemal Raşîd di lêkolîna xwe ya bi navê "Kurdish Study in the Country of Subarto" (Li welatê Subartoyan lêkolîneke li ser kurdî) de qala du peyvên bi vî rengî dike: "Utu", "Kur-kur". Li gorî baweriya wî, peyva duyemîn tîkildarê peyva kurdî "Kurkurdux" e. Ev

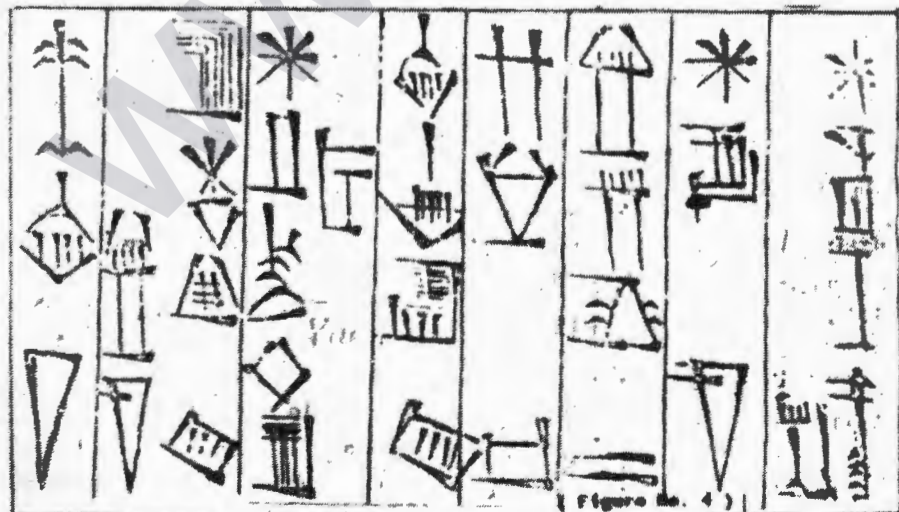
peyva "kur"⁽⁷⁾ di wateya çiya de ye û geljimara wê jî "kur-kur" ango çiyana. Dîsa ew bayer dike ku peyva kew jî ji "kur" a sumerî hatiye.⁽⁹⁾

Bi dîtina min peyva "kêw" jî divê ji heman peyvê hatibe. Her çiqas Dr. Cemal Raşîd qala tu peyvên din nekiribe jî, bi rûberkirina hinek zimanan bi kurdî re û ponijîna li ser binyada wan a resen wî bal kişandiye ser hinek peyvên din ên sumerî wekî; "gistu" wîst (hişyar), "Inna" xwedaya ciwaniyê û "lulu" geljimara "lu" ku tê wateya wê piyaw (peya) e.

Digel hinek şikên min ên der barê van peyvên kurdî û sumerî de ku hema-wate tînanîndin⁽¹⁰⁾, ez hinek peyvên sumerî, digel wateya wan û sembolên ku ji ber tabletên resen hatine girtin pêşkêş bikim.

Ez lêkolîn û dahûrandina wan peyvên ji kesên pisporê mijarê re dihêlim, bi hêviya ku bibin sedema handana wan ji bo lêkolînê.

Peyv

+a- ev peyva sumerî tê wateya aw (av) ê. ⁽¹¹⁾

+gu- ev jî wateya gu (guh) dide. Wekî goyî çem, goyî aw. ⁽¹²⁾

+utu- wateya vê peyvê hetaw e. Di tekstên sumerî de "dingir utu" tê wateya xiwawendî hetaw.

+sag- hemwateya "ser" a kurdî ye. Divê bê gotin ku ji aliyê şeweyê ve ji ne dûrî vê peyvê ye.

+kelega- heman peyv di kurdî de di heman wateyê de tê bikaranîn. Tê wateya xurt û leheng.

+papilga- ev peyv jî gelekî nêzî peyva kurdî "bapîr" e.

+numuzu- ev peyv di wateya "nazanim" an jî "nazanî" de ye. Bi awayê resen "zu" zanîn e û awayê wê yî geljimar "zu-zu" ye û wateya "zorzan" ango mirovekî gihîştî dide.

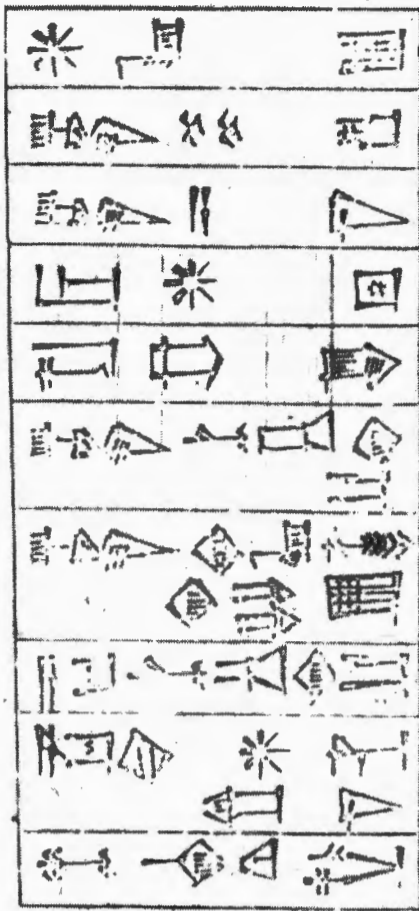
+gûdea- ev peyv hemwateyê "gotî" an jî "gutî" ya kurdî ye. Her wiha ev navê prensê navdar ê "Lekaş" ê ye jî ku li Muzeya Luvê jê re beşekî taybet hatiye tarxankirin.

+mu- ev cînavkek e û cihê "min" a kurdî digire. ⁽¹³⁾

+a-ne- di wateya "ew" a kurdî de ye. ⁽¹⁴⁾

+a-ne-ne- ew jî cînavk û cihê "ewan" a kurdî digire. ⁽¹⁵⁾

+me- cihê cînavkê kesane "ême",

"me" digire.

Perawêz:

- 1- Samuel Nosh Crimor, *The Sumerians: Their History, Civilization and Characteristics (Sumerî: Dîrok, Şaris-*

tanî û Rêwiştên wan), ji aliyê Dr. Fay-sal Al-Wa'ilee ve hatiye wergerandin, Weşanxaneya Kuweytê.

2- Taha Bekir, *An Introduction to the Literature in Ancient Iraq (Destpê-keke Wêjeyê li Iraqa Qedîm), Baxda, 1975), r. 35.*

3- Gelek lêkolîner, dîrokzan, arkeolog bawer dikin ku sumerî ji bakurê Iraqê hatine. Bo nimûne Fewzî Raşîd di wê baweriyê de ye ku sumerî bi eslê xwe niştêcîhên ve herêmê ne. Her wiha ew qala Dr. Morgan dike ku sedema ji vê herêmê barkirina sumerîyan bi hinêk toreyên olî yê têkildarî peristina bo diyardeyên siruştî ve girê dide. Binêrin li Dr. F. Raşîd, *The Sumerian Question (Pirsa Sumerîyan), rojnameya Al-Cumheriya, Baxda, 2 rezber 1984.*

4- Heman berhem

5- Hevedudanî tê wateya hevedudanîna du dangan ku bi pêkhatina peyveke nû encam dide. Wekî minak; hevedudanîna peyva "lu" tê wateya mêr û peyve "gal" ku tê wateya mezin, peyva "lugal" derdikeve ku wateya "key" dide.

6- Zimanê sumerî di dawîya jiyê xwe de wekî zimanekî kîteyî ma, lê sistema pê nivîsînê guherî. Sumerî sistema alfabetîk ji Ogaritê girt.

7- Navdêr di zimanê sumerî de bi sê awayan dibe geljimar, yek ji van rîyan

dubarekirina peyvê ye. Her wekî çawa ku peyva "kur-kur" wateya çiyar dide.

8- Wekî din, peyva "kur" tê wateya welatekî biyan û deriyê cîhan jêrin jî.

9- Binêrin li Dr. Cemal Raşîd, *Kurdish Study in the Country of Superto (1984, Baxda), Afaq Arabia Press, r.12*

10- Lê ew di lêkolîna xwe ya bi navê *Kurdish Language Between Linguistics and History (Di Navbera Zimanzanî û Dîrokê de Zimanê Kurdî) de Cemal Raşîd zimanê sumerî ji zimanê kevnare (antik) cuda dike. Binêrin li Dr. Cemal Raşîd, Roşînîrî Niwe, hejmar: 120-122.*

11- Li wir qesta min hejmara yek e. Ji ber ku yê din wateyên cuda didin. Binêrin li F.A. Alî, A. Sulêman, *Introduction to The Study of Ancient Languages (Destpêka Lêkolîneke Zimanên Antîk), Darul Kutub Press, Zankoya Musilê, 1980. Divê bê gotin ku deq ji vê pirtûkê ne.*

12- Dr. F. Raşîd, *The Grammar of the Sumerian Language (Rêzimanê Zimanê Sumerî), ev berhem ji aliyê Wezîriya Agahdariyê ve hatiye weşandin (Baxda, 1972). r.44*

13- Heman berhem r.44

14- Heman berhem r.47

15- Heman berhem r.47

16- Heman berhem r.47

Wergera bo îngilîzî: ALÎ OSMAN YAQUB
Wergera li kurmançî: SAMÎ BERBANG

Kursî û binbarî

MEDENÎ FERHO

Bêguman kursî yekemîn car, ji bo hewceyî û rûniştina mirovan hate çêkirin. Dîzayna kursiyê pêşî çawa bû, kîjan xeratî qedûmê (tevşo) xwe bi wê armancê li dar xist, şahîk kir, kin û dirêj kir, xwar û girover kir, li hev û din siwar kir, hingî bizmar hebûn nebûn, bi benikan, yan bi dûwêlan (tayên ji çerm) bi hev û din ve girêda, nizanîm. Lê, tiştê ku dizanim, wî xweş ciwamêrî hoste, mêjî û destên xwe bi hev û din re xilmet kirin û ev halet û alavê pir balkêş ku evîndarî û maşoqiyêke pir mezin tê de heye bifermoymî mirovaniyê kir. Bi qasî Edîson, mirovanî di nava ronahiyê de hişt...

Bi vê pêwanê gorbihîştî ye, di karê lihevsiwarkirina kursiyê de, xerabî, qencî, ew xap û rîpên di nava hev û din de pêçayî, zirav û tenik hatî-ristinî, di nava tevna dilmaniyê de hatiye pêçan. Helbet wê demê dîzayn tune bû!... Qalib û çarçoveya kursiyê jî di nava ava kîmyewî ya mêjî de hate kifşkirin, cih girt û hûrik hûrik hate serrastkirin. Her roja ku borî, li gorî demê, guhertin û nûjeniyê kursî jî xwe guhert...

Hêdî hêdî ji bin kelefê mirovan derket, li ser serê mirovan rûnişt. Hestiyên wî mirovê

ku cara yekemîn kursî çêkir, piştî kursiyê, cih guhert, ji bin mirovan derket, li ser serê mirovan rûnişt, di nava axa sar de kete nava qolîncê çîrîzokî!.. Ew gora bihiştî, bû warê lerizandina ta û ba...

Piştî van gotinên girover ku bi kîjan alî de bêne kişandin maneya xwe dide û bi armanca pirhêlî hatine nivîsandin, em hinek gazinên rastiya rojane bikin. Lê ne gazinên hêvîdarî, gazinên gîsînî ku di çavên hinek kesên de biçikizîn!...

Di dawîya sedsala bîstan de ku piştî çar salan dikeve sedsala bîstûyekê, mirovanî di nava jiyaneke lal û ebkemî de digevize!... Ne hawariyên demokrasî deng û qîrên bêbextî, derfehatî û zordariyê dikin, ne ew mirovên ku bi nobedariya cîhanê xwe berpîrsê piştî pêxemberan dibînin, awaz û dilojarêya komên xelkê di nava gevzeke mirinê de dikin.

Êrîşa dewleta Belçîkayê ya li ser MED TV'yê ku bêhn û bixara kotî bi ser cîhanê xist û berjewendiyên têr dirave ku di neynîka rojê de ayan û beyan xuya kir... Mirovên ji hinek ezayên laşê xwe nexweş, ku ev nexweşî bûye tîk û li rûdêna wan bûye daxa şermezariyê, ketin nava lept û livandinê!... Bi rastî, polîsên dewleta Belçîkayê hinek ji me kurdan talan kirin!...

Êrîşkê ku di tu destûr û zagonên cih û waran de tune ye, hate lidarxistin. Ne bes cihê karê me oxilme kirin!... Em li mal ne li mal ketin hundir û wekî kû mala bavê wan e, bi tenê, her tişt tevî hev kirine û tiştîk û miştîkên şexsî jî birine... heya bi pirtûkên

destnivîs jî di nava wan de!... Çend parçe zêrên kevnîk û di nava xwêdan û gemara salan de reşbûyî jî!... û!... û, ji bo xerakirina pêkanîna karê xas, mîna porgramên komputer jî di nava wan tiştan de!...

Di destpêka sedsala bîstûyekê de, nivîskar û rojnamevanên kurd bi komputerên herî paşketî, kevn ku (e) lê naxe, mêjî tê de tune ye kar dikin... Çavên wan canli-darên di nava postikên dulingî, dudestî, duçavî de bi vî jî bar nebû... Dubare dikim ku bi yekî ji van pêkhatinan, li qasî ketina lept û livandina kesên ji me, lê destên wan di pêşîra me de neêşiyam!... Min di temenê xwe yê têrgerqêşûn de pir kesên ku kursî jî bin xwe derxistine, danîne ser koklikê xwe ku ne bes mêjiyê wan, serê wan jî di bin de winda bûye, ditin. Mala Xwedê sed carî ava, heya îro ji bilî kursiyê ked û bez û xwêdana min neketiye bin kelefên min... Ev yek!... Têgihîştin û bîr û bawerîya min ev e ku, kesên kursî danîne ser koklik û serê xwe di pêşerojan de her û her li rojên borî poşman bûne... Ev du!...

Ya sêyemîn, li ser damezirandina Yekîtiya Nivîskarên Kurdistanê (YNK) ye!... Saziyeke bi-nîrx û pîroz e, hêvî û daxwazên gelê kurd pir in; ev sazî pêwîst e ku bersiva van her du xalên bingehîn bide!... û!... û her mirovên pênuş di berîka wî de heyî jî, nebe endamê wê!... Ji ber ku pênuşa mirovên atar jî heye!...

Ya çaran!... ku ji teva girîngtir e, wekî ku birêz Apo di mesaja xwe de ayan kirî: "Kes nikare ji mesûliyetê bireve!..."

Makyavelîzma humanîst

Bi ihtîmaleke mezin, ewrûpiyan, ji dema J. J. Rousseau û heta îro jî dizanin ku kirasekî çirisî yê xapînok ji ronensansê hatiye kirin. Dîsa jî, ji ber ku wan her tim bi xêra wî kirasî serdestiya xwe berdewam kiriye, dengê xwe dernexistine û hê jî tev bi hev re ji bo qralê tazî dibêjin: "Çi kirasekî xweşik lê ye."

MAZHAR GÛNBAT

Her humanîst, her tim, ji her tiştî berpirs e"* Humanîst: "Hiii!.. I don't care!"**. Ji bo me ronensans pêwîst e an na? Bersiva pirseke wisa bêguman wê "erê" be û dibe ku di pey re jî ev rexne were: Pirsava bersiva wê diyar, neyê pirsîn çêtir e. Pirseke din: Kîjan ronensans? Bersivêke din a diyar û bipirs: Ma ji derî ya rojavahî ronensanseke din heye? Pirseke din: Li Ewrûpayê ronensans pêk hatiye an na? Dibe ku hûn nema hêrsa xwe rabigirin û bibêjin: De here ji xwe re hinekî dîroka rojavayê bixwîne û nema van pirsan bike!

Baş e. Ez dev ji pirsên bersivdiyar berdidim, lê niha werin darî...

Pêşî çend agahî:

Park Mail, zêde ne bi nav û deng e, lê dîsa jî agahî û nûçeyên enteresan diweşîne. Ev kovara ku li Belçîkayê derdikeve, di hejmara dawî de nivîseke gelek balkêş, bi sernavê 'Derew aîde mirovan e' weşandiye û tê de li ser derewên sosret ên dîroka ewrûpiyan a çend sedsalên dawîn hatiye rawestîn.

Nivîskarê lêkolîner Jankê Lévitich jî di pirtûka xwe ya bi navê xwe 'Derew' de, dibêje, derewên bêzerar hene, yên mîna pêkenok û çîrokan. Feqet derewên mezin û metelhiştî yên siyasî û dîroki, dikin ku mirov ji her tiştî bikeve gumanê (şikê).

Berî çend salan Prof. Yalçın Küçük jî îdia dikir ku Zafera İnönü ya Yekemîn dereweke mezin a Atatürk e. Niha îdiaya Küçük ji xwe re gelek alîgiran dibîne.

Ev lêkolîner çawa gihane wê encamê ku ev bûyerên dîroki neqewimîne an jî hatine berevajîkirin? Li gorî îdiayên wan; pêwendiya eger (sebeb) û encamê di derewan de hev û din nagirin.

Di demên dawî de, li Ewrûpayê bi taybetî der barê ronensansê de, gelek tişt tene weşandin. Berhemên aîdî humanîstên ronensansê di gel pêşgotin û pesinnamêyên dût û dirêj tene çapkirin. Mirov dibêje qey kampanyayeke nû dest pê kiriye di vî warî de. Gelo ev ewrûpî çima ew çend behsa ronensansê dikin û xwe pê dipesinînin, tevî ku tiştên ew dikin û îdiayên ronensansê ew çend ji hev dût in? Nebe ku ronensans di bingeha xwe de bi tenê peykerekî riziyayî be ku ji aliyê ewrûpiyên doh û îro ve kirasekî rengîn e xapînok lê hatibe kirin? An-jî...

Li gorî nêrîneke rexnegir, ji bo dîroka Rojava ya heta destpêka ronensansê ku jê re dibêjin 'Dema Navîn' an jî 'De-

ma Tarî' di serê mirov de pirsên mezin çênabin. Ji ber ku qanûn, prensîb, bûyer û encamên vê pêvajoyê ne di nav nakokiyê de ne.

Ewrên şikê li ser ezmanê sedsalên ronensansê li hev kom dibin. Heta îro wisa hatiye nivîsandin û her wisa tê zanîn ku ronensans bi tarîfeke gilover 'Çaxê Ronahiyê' ye. Her wiha bawerî pê hatiye ku di vê pêvajoyê de, di hemû waran de tiştên qenc kulîlk vedane û her çûye hest û ramanên baş û humanîst li cem mirovên rojavahî xurt bûne; wekhevî, biratî, aştî, azadî, meraqa zanistî, nêrîna rexnegir, hezkirina ji bo mirov, civak û xwezahê êdî hem di dil, hem jî di jiyana piraniya rojavahiyan de cihê xwe bi kûrahî girtiye...

Ev gotinên xweş xemilandî bi serê mirov nakevin. Eger em îro zanist û teknolojîyê deynin aliyekî, li ber destê me ji taybetiyên ronensansê pir tişt namînin. Ji bin wî kirasê rengîn û xweşfiroşê ronensansê, peykerekî reş, pûç ku bi hest û nêrînen dijmirovî, xwedbîn, berjewendperest... hatiye dagirtin, dertê ber çavan.

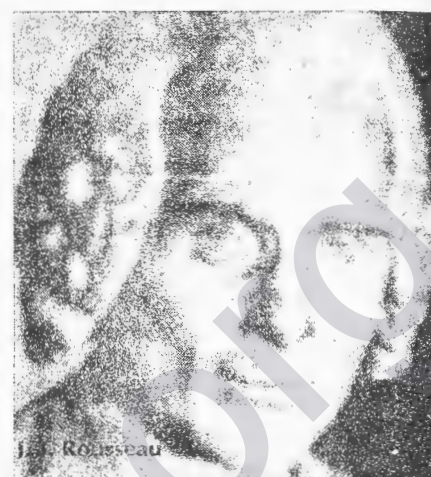
Filozofên ronensansê û şopajoyên wan; an xwe û pê re ji em xapandine; an jî ronensans ne wekî ku ji me re hatiye îkramkirin, rûdaye û bi gewde bûye; ji ber ku ji çaxê navîn heta dema me, di dîroka Ewrûpayê de tu bûyer û pirsgerêkên ku mirov karibe bibêje li gorî prensîb û rengên humanîst gihane encamêkê û çareser bûne, tune ne an jî îstisna ne.

Helbet di hemû waran de, pêşveçûn berdewam bûye. Lê belê ji ber eger û qanûnên xwezahî, ji ber debarnekirin û serhildanên civakî û şexsî yên li hemberî her cure zilm û zorê ji ber neçariyê.

Di vê pêvajoyê de tu dewletên ewrûpî jî bo pîvan û prensîbên ronensansa humanîst dev ji koloniyên xwe bernedaye; eger mecbûr nemabin, zikê birçî yên li ber mirinê jî têr nekirine. Gelên parzemînen din jî, ji pêşveçûnên ewrûpiyan, wê nikaribûna kulîlkekê bêhn bikin, eger li hevî û benda xoşevîstiya ronensansê bimana.

Pêwîst nake ji xwe em behsa afatên ku Ewrûpaya humanîst bi azîneyên cihêreng bi serê gelên din re anîne û tîne, bikin. Di her warê sistema jiyana ewrûpî ya rojane de, hêmanên dij-mirovî û nexoşevîstiya ku serî ji dijberên xwe standiye, bi serê xwe bes in ji bo ku bihêle mirov ji çêbûn û hebûna ronensansê bikeve gumanê.

Esas ên ku serkêşiya ronensansê dikirin, wan bi xwe jî ji gotinên xwe yên xweşik û çakbîn bawer nedikirin. J. J. Rousseau ber bi dawiya temenê xwe ve fêhm kir ku fikrên wî û yên hevalên wî bi

piranî xeyalî ne. Ji ber wê yekê, Rousseau kete nav buhraneke xemgîn, ji civakê xeydî, di nav tenêtiyê de, bi dilekî şikestî serê we xweş.

Ya rastî, bi ihtîmaleke mezin, ewrûpiyan, ji dema J. J. Rousseau û heta îro jî dizanin ku kirasekî çirisî yê xapînok ji ronensansê hatiye kirin. Dîsa jî, ji ber ku wan her tim bi xêra wî kirasî serdestiya xwe berdewam kiriye, dengê xwe dernexistine û hê jî tev bi hev re ji bo qralê tazî dibêjin: "Çi kirasekî xweşik lê ye". Her wiha ew, eynî gotinan bi me jî didine dubarekirin; belkî jî tu kesî bi qasî me rojhilatîyan, bi dilpakî û safî ji humanîzmaya ronensansê bawer nekiriye.

Diyalokeke di navbera Makyavel û Montesquieu de gelek baş dide xuyakirin ku, yê pêşî hê di destpêka sedsala 16'an de ji her kesî bêhtir naveroka ronensansê fêhm kiriye û şîrove kiriye. Wî berevajiyê humanîstan, ne tiştên ku divê bibin, lê yên dibin û muhtemel e bibin gotine. Ji vê hevpeyvîna di navbera her du filozofan de ku di pirtûka Maurice Joly de hatiye weşandin (Li dojehê hevpeyvîna rû bi rû ya Makyavel û Montesquieu) çend rêzên balkêş:

Montesquieu: "Hûn hîç behsa xwe nakin, Makyavel, ev çi mutevazîtiyeke gewre ye ji bo yekî ku bi berhema 'Mîr' ew çend navûdeng daye!"

Makyavel: "Ez pê dertînim ku hûn bi zimanekî sergirtî kenê xwe bi min dikin. Erê pirtûka bi nav û dengê min deranî. Wê ez kirim bin barê gunehkariya hemû dîktatoriyan... Wê hêrsa gelên di bin lingê despotan de diperçiqin, herikande ser min, tevî ku mîna hemû kesên ku di warê xwe de xebat dikirin, min jî

di warê siyasî de xizmeta welatê xwe kir."

(Piştî vê axaftina Makyavel, ewê din rexneyeke dût û dirêj lê dike û pesnê humanîstiyê dide).

Dîsa Makyavel: "Niha li min bimey-zînin birêz Montesquieu! Hûn xelet in. We tu tiştî ji min fêhm nekiriye. Sûcê min ew e ku min rastî ji mirovan re gotiye. Min rastiyên siyasî anîne ziman; ne yên ehlaqî. Min behsa rastiyên heyî kirine; ne yên divê hebin.

Avakarê doktrîna ku li min tê barkirin ne ez im. Makyavelîzm beriya Makyavel jî hebû. Ev doktrîn di xwezahiya hemû mirovan de heye. Hûn ên humanîst giş di nav xewn û xeyalan de dijîn; hemû hewldana we ew e ku, hûn rastiyên mirovî, civakî û qanûnên xwezahî, li gorî xeyalên xwe berevajî bikin û dirûvekî din bidin wan...

Cudahiya min û we ev e: We tiştên di xeyala xwe de gotine û nivîsandine û mirov bi xeberên xweş xapandine. Heçî min, rastî û prensîbên heyî û serdest anîne bîra mirovan."

Wisa xuya ye ku îro Ewrûpa van her du doktrînan jî li gorî berjewendiyên xwe, bi kar tîne; ew bi zimanê humanîstan dipeyive, lê bi xeberên Makyavel dike. Di encamê de doktrîneke sentez; humanîzma makyavelîst an jî Makyavelîzma humanîst.

Niha ez dîsa dixwazim bipirsim!
Ji bo me ronensans pêwîst e an na?
Kîjan ronensans?
Li Ewrûpayê ronensans pêk hatiye an na?

* Gotîneke Montaigne
** Ji min re çî! (Îşê min pê neketiye!)

● 04.11.1964

Dijberê rejîma Şah Pehlewiyê Îranê, Ayetullah Xumeynî neffî bû. Nêzî sê salan li Bursayê ma, piştê çû Iraqê bajarê Necefê. Dûre jî ji wir derbasî Parisê bû.

● 07.11.1917

(Li gorî salnameya rûsî 24'ê kewçêrê) Şoreşa Octobra Mezin li Rûsyayê bi ser ket. Şoreş di bin serokatîya İtifaqa Partiya Karkerên Sosyal Demokrat a Rûs (PKSDR), Partiya Şoreşgerên Sosyalîst ên Çep (PŞSPÇ) û hin muxalîfên din de meşîya. Navenda Qerargeha serokatîyê Enstîtuya Semolskayê (Dibistana Keçan) bû. Serokatîya konseya şoreşê

di destê Vladimir İlyiç Ulyanov Lenîn de bû.

● 07.11.1918

(7 Teşrîn-î Sanî 1334) de li Stenbolê kovareke kurdî dest bi weşanê kir. Zimanê kovarê kurdî û tirkî bûye. Û tê gotin ku ev weşan wekî organa Komeleya Pêşketina Kurdistanê (Cemiyeta Tealî ya Kurdistan) bû. Kovar 25 hejmar derketiye, heya hejmara 22'an 16 rûpel, hejmarên 15, 16'an jî 25 rûpel derketine. Di nava kadroya kovarê de kurdên Kerkûk, Silêmanî, Amed û ji Bilîsê cih girtine. Di nav nivîskarên kovarê de Tewfîqê Silêmanî, Xelîl Xiyalî, Kemal Fewzî, Memdûh Selîm, Ezîz Yamulkî (nivîsên wî bi tirkî bûn) sû hwd. hebûn.

AWIR

Pirsa rewşenbîriyê

Ev şano li ser helwest û psîkolojiya "rewşenbîr"ekî radiweste. Ew kes piştî ku tê girtin dibe kolayê tirsaxwe. Li aliyekî newêre tiştêkî bike, li aliyê din naxwaze navê rewşenbîriyê jî ji ser wî rabe. Lewre jî dixwaze bi dek û dolaban rewşenbîriya xwe bidomîne.

Rewşenbîr kî ye? Ji kê re rewşenbîr tê gotin? Gelo her kesê ku xwediyê hinek pêzanînan e, rewşenbîr e? Pirsên bi vî rengî niha di nav rûpelên kovar û rojnameyan kurdî de têne nîqaşkirin.

Ne tenê li nav rûpelên weşanên kurdî, êdî ev nîqaş ketiye rojeva şanogerên kurd jî. Şanogerên kurd her wekî beşek ji rewşenbîran bi berhemên xwe beşdarî vî gengeşiyê dibin. Şanoya Hêvî ya ku xebatên xwe li NÇM'ya İzmirê didomîne, van rojan listikeke bi navê "Sîmûrg û Ronahî" pêşkêşî temaşevanên Stenbolê dike. Ev şano li ser helwest û psîkolojiya "rewşenbîr"ekî radiweste. Ew kes piştî ku tê girtin û hemû tiştê ku dizane ji polîsan re dibêje, ew dibe kolayê tirsaxwe. Lewre jî ew dikeve keft û lefta çûna Ewropayê. Li aliyekî newêre tiştêkî bike, li aliyê din naxwaze navê rewşenbîriyê jî ji ser wî rabe. Lewre jî dixwaze bi dek û dolaban rewşenbîriya xwe bidomîne.

Lê, li qada jiyane ew bi tenê nîn e, li derdora wî mirov hene, jê xebatê dixwazin; di serî de jina wî û xortekî xwendevan. Her wisa li dora wî giyanên şehîdan digerin. Hejmara wan her roj zêdetir dibe û têkilî wî dibin, jê hesab dipirsin.

Şano di warê ragihandina peyama xwe de serkeftî ye û baş hatiye honandin. Lîstika Kosegelî û dansa gerîla

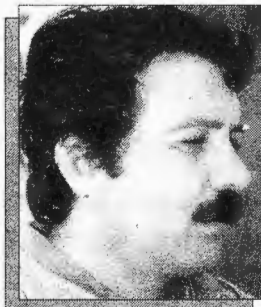
rengêkî xweş daye şanoyê. Lê hinek listikvan di pêkanîna rola xwe de ewqas ne serkeftî ne, bi taybetî "rewşenbîr" divê karesata ku kesê rewşenbîr tê de ye hinekî din baş hîs bike, nakokîya di nava kesê rewşenbîr de hinekî baş bide xuyakirin.

Li aliyê din, di şanoyê de ji bo dermankirina vî birîna xedar, tiştêkî nayê gotin. Rast e wê gel rewşenbîrên xwe derxe holê, her wekî tê gotin "ronahî malê kesên ku ji bo vî ked didin e, ne malê kesên ku lê dibin xwedî ye", lê mirovên me yên ku bi vî nexweşîya derûnî ketine wê çawa bi ser xwe ve bîn. Li ser vî yekê tiştêkî di şanoyê de tune, bi tenê darizandina kesê "rewşenbîr" heye. Divê çend tişt jî li ser zimanê şanoyê de bîn gotin, di şanoyê hinek listikvanan bi zimanekî jiberkirî, çêkirî xeber didin, hinek, peyvên ku ne hewce bin, tên bikaranîn. Wek mînak peyva azîne tevî metod, lê ne li cihê xwe tê bikaranîn. Dîsa li gorî bawerîya min di şanoyê de zimanekî gelêrî hebe çêtir e. Li aliyê din di şanoyê de kesê ku bi zimanê gelêrî xeber didin hene. Bi devokêkî derî rêzîmên xeber didin, bo nimûne, hevalê ku çiroka Kosegelî vedibêje, bi kurdiyeke gelêrî û rawan diaxive, lê mixabin di axaftinên wî de jî gelek çewtiyên rêzîmanî hene.

S. MIRDÊSÎ

ÇAVDÊRÎ

AMED TÎGRÎS

Xwefiroş û kulturfiroş

Mirov dema li kanalên televîzyonên tirkî temaşê dike, kurdan û kultura kurdan dibîne. Wêne û muzîk bi kurdî ne, lê axaftin bi tirkî ne. Kurdên xwefiroş kultura kurdî difiroşin. Hîn dema ku radyo û televîzyon tune bû, her çûyê kultura kurdî bi nivîskî dikirin tirkî. Bi taybetî stran, çîrok û xebroşkên kurdî hatin berhevkerin. Gotinên stranan guhartin, hê jî diguherin û ji wan re gotinên tirkî dibînin. Çîrok û xebroşkan jî werdigerînin tirkî. Piştê ku radyo, kaset û sêlikên stranan derketin, êdî deng jî guhartin û kirin tirkî. Niha dem dema televîzyonê ye, vî carê bi deng û wêne kultura kurdî talan dikin û wekî kultura xwe pêşkêş dikin.

Her êvar mirov kîjan kanalî veke, rastî stran, pêkenînan an jî govend û adetên kurdî tê. Di warê asîmîlekirin û dizîya kultura kurdî de seferberîyeke mezin û dijwar heye. Di kanalekê de İbrahim Tatlıses, di ya din de, İzzet, Altınmeşe, di ya din de Burhan Çaçan, Mahsun Kırmızıgül, Küçük Emrah, Nuri Sesigüzel.... nizanîm kî û kî û kî.... Yanê bi navê "Türk halk müziği" çîqas stran hene, %90 ên kurdî ne û gotinên wan guhartine, kirine bi tirkî.

Ji aliyê din ve her şev ji bajar, an jî ji herêmeke Kurdistanê govend û dîlanên kurdî hene. Ji Amedê, Ruhayê, Dîlokê, Çewlikê, Flezîzê, Wanê, Culemêrgê.... mihegeq ji herêmeke Kurdistanê komeke folklorê heye. Di van salên dawînan de hinek kanalên tirkî li ser navê dawet û adetên xwe yên gelêrî hemû ji yên kurdan girtine û orjînalê kurdî bi zanabûn xera kirine û dikin.

Dîsa mijara skeç, şano û programên pêkenînan yan kurd in yan jî laz in. Qehremanên bûyeran an kurd in an jî laz in. Cihê bûyerê an Kurdistan e, an jî ew kurdên koçber in ku hatin metropolên Tirkiyeyê. Yanê mîzah jî an a kurdan e an jî babet kurd in. Her wiha rewşa xwarina wan jî ne cihê ye. Heger jî xwarinên ewrûpayîyan nebin, ên din hema hema %80 yên kurd, ereb, fariş û emenîyan in.

Yanê mirov dikare bibêje ku bi kevîreki du çûkan dikujin: Ji aliyekî ve kultura kurdî jî xwe re didizin û dikin tirkî û ji aliyê din ve jî, temaşevan jî dîsa kurd in. Ne bi zimanê wan bi zimanê tirkî stran û folklorê kurdî bi kurdan didin guhdar û temaşekirin. Bi stran û meqamên kurdî bi milyonan kurd dixapînin û mêjiyê wan av didin. Her wiha ew kurdên ku bi çend salan bi zimanê tirkî guhdariya muzîk û stranan kurdî bikin, piştî demekê êdî ew bi xwe bawer nakin ku ev stran an jî meqam bi kurdî bûne.

Ev kurdên ku di warê kulturê de stran, meqam û govendên kurdî bi dizî an jî bi awayekî êşkere didizin an jî bi darê zorê dibin û ji tirkan re dikin mal, bi qasî wan çasên ku li dijî şoreşa gelê kurd a neteweyî çek hildane, tawanbar in. Wekî kewê dijîmîne gelê xwe ne. Mirov dikare bêje ku ev kes û derdorên wiha jî çasên kulturî ne. Ji bo pere û bi kariyera xwe kultura gelê kurd a hezar salan didizin û difiroşin. Bi awayekî zanabûn zerara herî mezin didin kultura kurdî û bi vî yekê re didin kultura cîhanê jî. Dewlet ji aliyekî ve ziman, edebiyat û kultura kurdî qedexe dike û ji aliyên din ve jî rê û îmkanan dide van kesên wiha, ku edebiyat û kultura kurdî bidizin û wekî ya tirkî bidin nîşan. Kesên wiha yên xwe û kulturfiroş di demekê nêzik de gelek navdar û dewlemend dibin. Ew ji tirkekî bêhtir dibin tirk. Kurdayetîya xwe înkâr dikin.

Em kurdî divê tu carî van çasên kulturfiroş ji bîr nekin. Li hemberî wan her çûyê têkoşînê bi kar bînin. Di her fersendî de û li her cihî rû û rûçikên wan bi awayekî vekirî êşkere bikin. Ew xelî maskeya ku li ser çavên wan hene biçîrînin û bavêjin. Di her fersendî de bi bîra wan bînin ku gelê kurd wan xwefiroş û bazîrganên kulturî efû nake û dê neke jî. Karên ku dikin ji çasîtiya çekdarî ne kêmtir e. Xwefiroşî, xwefiroşî ye. Ferqên wiha mezin di nav ên çekdar, ên neçekdar û yên kulturfiroş de tune ne.

Derhênerê filma "Işıklar Sönmesin" Reis Çelik:

Hunera tirkan ji vî şerî re mabû temaşevan...

Di rojên dawî yên meha kewçêrê de filma "Işıklar Sönmesin" ke-te vîzyonê. Di reklamên rojnameyan de, beriya ku film bê nîşandan, îbareyeke wiha (bi tirkî) li ser afîşa wê hatibû nivîsandin: "Jan û êşa ku li başûrê rojhilatê welatê me tê kişandin, yekemîn car e ku eksî perdeya sînemayê dibe." Ev gotin, bi îdia bûn. Hevalê me RAHMÎ BATUR xwe gihande derhênerê film Reis Çelik û der barê filmê de pirsên xwe arasteyî wî kirin.

Havîne dema min di rojnameyekê de nûçeya li ser çêkirina filma "Işıklar Sönmesin (Bila Ronî Netemirin)" xwend, tenê ev hate hişê min: Çapemeniya tirkan bi çi çavî li pirsgerê kurdan dinêre û bi çi çavî li gerilayan dinêre; wê nêzikahiya vî filmê jî ev be...

Yanê tu pirsgerêk li holê tune, tenê komek "terorîst" peyda bûne, li serê mîlet û dewletê bûne "bela" û leşkeran jî dane dû wan ku mîlet û dewletê ji wan "rizgar" bikin.

Lê tenê navê Tunçel Kurtiz tevlihevî derdixist. Min bawer nedikir ku wê ew di filmeke gelek xerab de bilîze.

Çima?

Lewra pêwistiya wî bi nav û deng û şan û şohretê tune, jixwe ew hunermendekî bi nav û deng e... Û însanekî çepgir e, aşîxwaz e. Navê wî bû sebêbê şik û gumanan û hew...

Berî niha bi çendeyekê galaya filmê hebû. Bi rastî film' li gorî şertên îro û tevî hemû kêmasiyên xwe, bi niyeteke baş û bi awayekî aşîxwazî hatiye çêkirin. Di warê hunerî de, ji kostûman bigirin hetanî hîlbijartina stranan, li gorî min gelek kêmasî hene. Lê dubare dikim:

Li gorî şertên îro, êdî ev e û çêbûye... Jixwe dema film xelas bû, em ji salonê derketin û me listikvan Berhan Şimşek û Derhêner Reis Çelik pîroz kir, beriya ku em biaxivin, Berhan Şimşek "Hinekî nerm çêbû, lê di şertên vî demê de, ji vî çêtir çênedibû" got. Yanê ew bi xwe jî ji kêmasiyên xwe haydar in... Mebest çi bû, astengî çi bûn û kêmasî çi ne? Reis Çelik bersiva pirsan da:

***

Hûn di serî de dikarin kurteçîroka filmê ji me re diyar bikin; çawa çêbû ku we filmeke bi vî rengî, bi vî naverokê çêkir?

○ Di destpêka ramana vî filmê de tu roleke min tune ye. Nêzikî sê sal berê, Prodûktor Ferdî Eğılmez vî fikrê eşkere dike û Cemal Şan senaryoyê dinivîsîne. Ji Berhan Şimşek re dibêjin tê de bileyîze. Berhan Şimşek ji mijarê gelekî hez dike; diçine ba gelek rejîsorên navdar, lê kes newêre xwe bide berê...

We çawa qebûl kir?

○ Berhan Şimşek hate ba min, got "Cih nemaye me serî lê neda, lê kesî qebûl nekir, ger tu jî qebûl nekî, emê vî defterê bigirin..." Senaryo xweş bû, lê bi tevahî ne li gorî fikrên min bû. Yuzbaşî û gerîla dibine destbira, dibine birâ... Bi hev re masiyan digirin, derdikevine nêçira kêvroşkan!

Min got, ez vî senaryoyê bi vî awayî nakîşim. Yanê, ji aliyekî ve şer bi hemû şîdeta xwe didome, lê ev her du mirov dibine bira, bi hev re masiyan digirin, derdikevine nêçira kêvroşkan!.. Min xwest ku senaryoyê ji nû ve binivîsim û aliyên siyasî jî tevî bikim, gotin, qebûl. Cemal Şan careke din nivîsand, lê min dîsa neeciband.

Min bi xwe nivîsand û em (Berhan Şimşek, Ferdî Eğılmez, Cemal Şan û ez) tev rûniştin, me ji nû ve sererast kir.

Ev ne çêkirina filmeke ji rêzê bû, mijareke taybet bû; dema we dest bi kişandina filmê kir, astengî derketin?

○ Ji listikvanan hetanî kameraman, tirsî me tevan yek bû; çi bû ev tirs? Me bûyera Başûrê Rojhilat (Güneydoğu) di kişand; yan em şaş bûne fêmkirin, yan hinek kes êrîşî me bikin, yan ev film jî vî aliyî re û ya jî, ji aliyê din re xizmetê bike... Tirsên me ev bûn.

Li vî welatî şerek, êş û jankê hebû, lê sînemaya tirkan, ji vî bûyerê re mabû temaşevan; hunera tirkan, parlamentoya tirkan jî, ji vî bûyerê re mabû temaşevan... Û ew mirovên ku êş û jana vî şerî di kişandin jî, nikarin dengê xwe bilind bikin, dengê wan hatiye fetisandin. Diviya mirov çi bikira?

Ger huner jî civakê qut be, ji demê dîr bikeve û rewşa dema xwe diyar neke, ew ne huner e... Min xwest ku ez neynikê li dema xwe, li welatê xwe bigirim.

Di vî mijarê de nêrîna we û yên listikvanan, yê prodûktor, yê tevan yek bû; di navbera we de nakokî derneketin?

○ Na, cudabûnên me yên fikrî hebûn. Prodûktor li gorî xwe, li gorî rewşa

xwe dixwest bi derekê ve bikişîne... fikrên cuda hebûn û van cudabûnên fikran, rewşa xwe dane filmê. Nîqaşên di navbera me de, heta dawiyê dom kir...

We ji bo alîkariyê ji "Genelkurmay"ê daxwaz kiribû; li ser vî daxwaza we, çi bersiv dane we?

○ Min di destpêka filmê de dixwest ku ew çavkaniyên lazîm e di xizmeta gel de bin, bi çi awayî di vî şerî de berhewa dibin, li ber çavan eşkere bikim. Ji bo vî jî çekên mîna top, tank û helîkopter lazîm bûn. Ev çek li ba kê peyda dibin? Li ba leşker û polîsan. Me ji leşkeran daxwaz kir, lê gotin ku, "Ku em senaryoyê bipejirînin, emê alîkariyê bikin."

Senaryo çawa nîrxandin?

○ Ez bi xwe neçûbûm, lê ji prodûktorê me re gotibûn: "Hûn nikarin subayekî tirkan bikin emsalê terorîstekî PKK'ê û subayekî tirkan ji kurdekî re serê xwe natewîne, jê re ifade nade. Ku hûn di vî daxwaza xwe de îsrar bikin, wê rê li pêşiya we bêne girtin..."

Yanê nexwestibûn ku gerîla bi awa-
yekî baş bê nişandan.

*Ji bo ku di senaryoyê de guherîn çê-
bin daxwaz kiribûn, ku kiribin, daxwa-
zên wan çi bûn?*

○ Li gorî xwesteka wan; gerîlayekî
birîndar tê girtin, wî dibine qereqolê
xwarin didinê, cilan didinê û hwd...

*Piştî ku we ev film kişandiyê, sûbayek
hatiye ba we; ji we re çi got, ji we çi
xwest?*

○ Piştî ku di çapemeniyê de li ser fil-
mê nûçe derketin, sûbayek hate ba min.
Li Silopiyê wezîfe dikir. Yekser "Ez
dixwazim destê te ramûsim" got. Û pişt
re li gotina xwe zêde kir:

"Ez 'teğmen' im. Ku bawer nekî, ji te
re nasnameya min... Ez li vî welatî bira-
yên xwe dikujim; di nava xwe de tim di-
bêjim hawar û hey hawar!.. Ez narevim
jî... Ezê wezîfeya xwe bikim, lê tim di-
bêjim hawar! Kes tune ku vê kuştinê bi-
de sekinandin."

Yanê li vî welatî yên ku bi "hawar...
hawar!" şer dikin jî hene, lê şerxwaz jî
ne kê in...

We gerîla dîtine heta niha an na?

○ Ez texmîn dikim ku di nav rojna-
mevanan de, li çiyê cara yekem ez rastî
endamên PKK'ê hatime. Di sala
1982'an de, ez ji bo ku hevpeyvînekê bi
koçeran re bikim, çûbûm Wanê, Zozanê
Olemanê. Li wir ez rastî hinek mirovên
bi çek hatim. Min ji gundiyan pirs kir,
gotin: "Ev jî artêşa me ye..." Nehîştin ez
wênayê wan bikişînim.

Pişt re jî bi munasebeta rojnamevani-
yê, gelek car min ew dîtine. Yanê ez ji-
yana wan dizanim...

*Kostûm xerab in; ûniformayê gerîla-
yan hene, lê we cilikên alelade li wan ki-
rine. Dema we film kişand, şewirmen-
dên we hebûn?*

○ Îro li herêmeke welat serhildan he-
ye, şer heye; tiştê ku bala min dikişîne
ev e. Min xwest ku zarokên gel bidime
nişan. Cil ne muhîm in. Yên leşkeran jî
bi vî rengî ne. Ma ûniformayên koman-
doyên çiyê wisa ne, çima ji bo yên wan

rexne nayên?

Belkî kêmasiyek be, lê ev ji bo min,
tiştên biçûk in.

*Unîformayê leşkeran jî, yê gerîlayan
jî ku orjînal bûna wê ne bêhtir nêzikî
rastiyê bûya? Yanê, yek ji bo jiyana leş-
kerî û yek ji bo jiyana gerîla; ku du şê-
wirmendên we yên pispor hebûna, wê ne
çêtir bûya?*

Serkanê (Genelkurmay Başkanı) me dibêje, ev kar
bi riya diyalogê çênabe. De ka ev panzdeh sal e
te çi kir? Ew çend pere, ew çend can, ew çend
xwîn... Em li ser welatê xwe alê dadiçikînin,
dibêjin; me ev çiya zeft kir!

○ Produksiyana sînemaya tirkan ji
bo van tiştan têrê nake. Ez fikîrîm, min
pirsî, lê çênabê. Ji bo kostûm pereyêke
mezin divê, mixabin ku prodûktor xwe
nadine ber... Kêmasiyên me hene, lê me
ev film di nav gelek zehmetî û bêimka-
niyan de kişand...

Ew zehmetî û bêimkanî çi bûn?

○ Bawer bike ku, tu filmeke tirkan di
nav şert û mercên ev çend zor û zehmet
de nehatiye kişandin. Me li bilindahiya
du-hezar metreyî û di nav du-sê metre
berfê de xebat dikir. Em saet di çarê si-
bê de radibûn di nav berfê de ber bi jor
diçûn heta saet dibû deh, hêj em digihîştin
cihê xebatê û me bi sed kîloyan eşya
hildigirt, bi xwe re dibir. Ji ber serma û
seqemê em gelek caran hatin radeya mi-
rinê...

*We mijareke taybet di rewşeke taybet
de kişand; dema we senaryo nivisand,
vê rewşa taybet li pêşiya we tu astengî
dernexistin?*

REIS ÇELİK

"Ez di sala 1961'an de
li Ardahanê hatime
dinyayê. Min şano û
muzîk xwendiyê, îktîsat
xwendiyê. Piştî demeke
dirêj ku min
rojnamevaniyê kir, min
dest bi çêkirina
filmên belgewartî kir.
Min nêzikî hezar filmên
reklamê çêkirine. Li
Tirkîyeyê cara yekem
min filma belgewartî ya
Nazim Hikmet çêkiriye,
bi navê "Nazim Hikmet
Ziyaretçin Var" û "Işıklar
Sönmesin" filma min a
yekem e. Di nav
meslekên min de
wênekêşî jî heye;
li gelek welatên dinyayê
pêşangehên min
çêbûne.

○ Gelek zehmetî derdiketin. Ji ber
zor û zehmetiyên xwe, ev senaryo sê ca-
ran hatiye nivisandin. Yanê mirov li ser
devê kêrê dimeşe... Tu santîmek bi vî
aliyî ve werî dewlet, bi wî aliya ve herî,
PKK... Lê tu naxwazî ku filmê te bibe
yê dewletê, an jî yê PKK'ê...

Daxwaza te piştgiyariya aştiyê... Piştgi-
riya gel e, yê ku eş û jana vî şerî hildigi-
rin... Gund tene şewitandin, tene valaki-

rin; tu aligirê wan mirovên dilşewat î...

*Li hemberî filma we reaksiyoneke ça-
wa çêbû?*

○ Ji sedî not, reaksiyoneke baş heye.
Yên ku reaksiyoneke ne baş jî nişan di-
din hene, lê kê in.

*We li ser mirina gerîlayekê strana
evîniyê bi kar aniyê, çima we ya li ser
miriyan bi kar neanî?*

○ Ji ber ku gelê kurd gelek eş û jan
ditiye, di gelek stranên wan ên evîniyê
de jî, xemgîniyêke mezin, mîna ya miri-
nê heye.

Û Xezal Xezal jî straneke wisa ye...
Ji xeynî vî stranê, sê stranên din hene ku
berhevkarê yek ji wan stranan ez im.
Min ew stran ji devê pîrekjineke şêst û
pênc salî girtiye.

Yanê aliyê min ê berhevariye jî heye.
Min ji Ruhi Su re jî stran berhev kirine...

Dûmahîk Rûpel 15

Ji amûrên fûkirinê

Baleban, duzele û bilûr

Bilûr, amûrekî resen î kurdî ye û tê gotin ku, di destpêkê de, tenê ji bo lawij, heyranok, beyt û ji bo komkirina pez û dewarên xwe, ji aliyê şivanên kurdan ve hatiye afirandin. Wisa hatiye zanîn ku heta niha, ji bilî kurdan, tu milletên dîtir ên cîhanê, li vê amûrê xwedî derneketine.

Berî destpêkirina babeta xwe, min divê bidim xuyakirin ku, piştî nivîsa li ser mējûya amûrên muzîka kurdewarî û danasîna dahol û zirneya kurdewarî di hejmarên 34 û 35'an ên Azadiya Welat de, wisa diyar dibe ku ev babet bala xwendevanan kişandiye û çî rû bi rû û çî jî bi telefonê, berdewamkirina vî babetî ji me hatiye xwestin.

Li ser vê daxwazê, em xwendevanên Azadiya Welat agahdar dikin ku, li ser bingeheke lêgerîn û lêkolînan ji layê mējûyî ve, emê berdewam bin li ser danasîna amûrên muzîka kurdewarî. Bêguman, wekî her car, dîsa wê çavkaniyên me ji pirtûka "Amêrekanî Mûsîqay Kurdî" ya lêkolînerê hêja Ūrya Ehmed be.

Baleban

Yek ji kevintirîn amûrên fûkirinê (pîfkirinê) yên muzîka kurdî jî baleban e. Wateya peyva 'baleban', (li dîw lêgerîna Mamosta Ūrya):

Di Ferhenga Mehabad de (1961) wisa derbas dibe: "Baleban curekî teyran e û curek ji amûrên muzîkê ye."

Di Ferhenga Xal de (1960), dibêje: "Balindeyekî (teyrekî) goşt-xwer û nêçîrvan e û ji teyrê baz mezintir e. Her wisa amûrekî muzîkê ye."

Di Ferhenga Zimanê Kurdî, Zebîhî de (1979), wisa derbas dibe: "Baleban, balindeyekî nêçîrvan e. Ji baz biçûktir e, bask û neynûkên wî dirêj in û dengê wî bilind e. Di zimanê rûsî de jê re "baraban" tê gotin ku ev peyv, di wateya "tepla mezin" de ye."

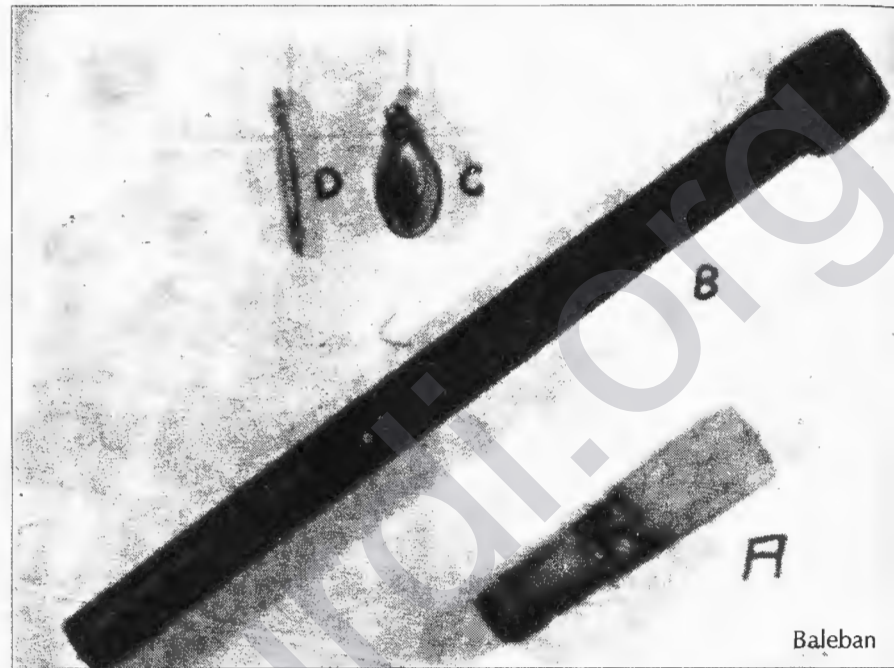
Duristkirina vî amûrî

Ev amûrê muzîka kurdî ku ji sê beşan durist dibe, dengêkî bişewat, stûr û qebe li ser heye.

Beşê yekê jê re 'qamîş' tê gotin. Ev qamîş dikeve kuna (qula) serî yê darê balebanê û dirêjiya vî qamîşî 12 cm. ye û pehnûna wî jî 2,5 cm. ye.

Beşê duyemîn yê vî amûrî, jê re 'darê baleban' tê gotin. Dirêjiya darê balebanê 31,5 cm. ye. Di darê balebanê de heft kun (qul) hene. Di navbera her kunekê de nêzîkî 1,5 cm. heye. Li hêla binî yê darê balebanê jî kunek heye.

Her wisa parçeyekî dîtir jî heye ku

Baleban

li hinek cihan jê re 'çoleme' û li hinek cihan jî jê re 'dembest' tê gotin. Ev parçe jî, ji bo parastina hundirê amûr e.

Li gorî tevaya balebanjenan ev amûr, ji darên mişmişan, enneban û giwîzan (gûzan) çêdibe. Ji ber ku ev darên navbirî hişk in û demeke dirêj xwe radigirin. Her wisa ji hêla deng ve jî cuda ne ji darên dîtir. Dengê ku ji van daran derdikeve, zêlaltir û bişewatir in ji darên dîtir.

Duzele

Amûrê duzeleyê jî wekî balebanê amûrekî fûkirinê ye. Ev amûr, di nav kurdan de ji bilî navê duzele, bi navên wekî; dunay, dûdik, cotzele û zembere jî tê nasîn.

Duzele, ji qamîşê li nav avan durist dibe. Beşê serekî yê vî amûrî, ji du zilên wek hev dirêj, wek hev stûr û bi hev ve zeliqandî pêk tê. Di her zilekê de şeş kun hene û kunên her du zilên beramberî hev in.

Du qamîşên biçûk jî hene ku ew jî dikevin devê duzeleyê. Ji van qamîşan re, 'pîk' tê gotin û dikevin devê duzelejen. Dirêjiya qamîşê vî amûrî 19,5 cm. ye. Dirêjiya qamîşê pîk jî 1,5 cm. ye.

Mējûya vî amûrî

Zanyarê Îslamî Fârabî, di pirtûka xwe de (El musîq el kebîr, rûp. 778-780), der barê duzeleyê de wisa dibêje:

"Li ser vê erdnîgariya (cografyaya) ku îro jê re Tirkiye tê gotin, gelên ku ji heyamên berê de xwecih bûne, îro jî li cihên xwe mane û ew xwediyên van

amûran in."

Hinek kevîrên ku ji hêla arkeologan ve li devera Qeretepeyê hatine derxistin, mējûya vî amûrî digihînin sedsala heftan berî zayînê. Ev kevîr, niha li Muzexaneyê Berlînê têne parastin.

Bilûr

Ev amûrê ku di nav kurdan de, wekî bilûr, bilûl, bilwêr jî tê binvîkirin, mîna baleban, duzele û zirneyê ew jî amûrekî fûkirinê ye. Ev amûr, ji qamîşekî darîn î stûr durist dibe û ji heşt kuman, (heft kun li jor in, kunek jî li binî ye) pêk tê.

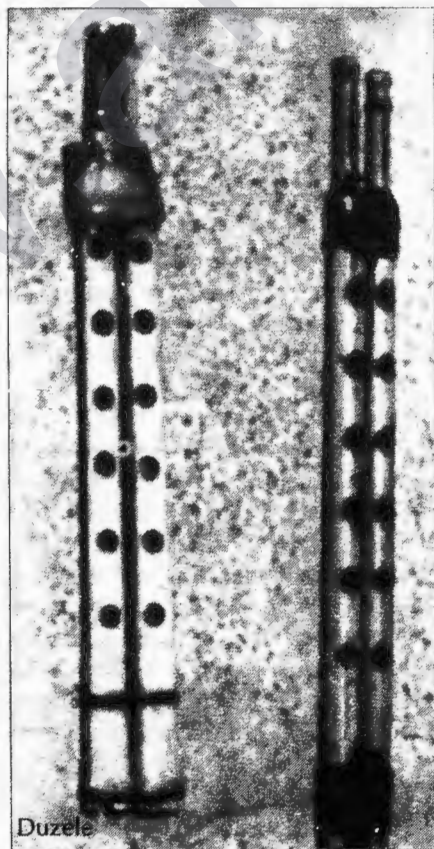
Amûrê bilûrê, tenê ji du parçeyan durist dibe. Parçeyê yekemîn ji darqamîşeke girover ku dirêjiya wî 34,5 cm. ye û parçeyê duyemîn jî 2,2 cm. ye. Ev parçeyê dawîn, dikeve devê bilûrjen, yanê bilûrvan.

Mējûya bilûrê

Ev amûr, amûrekî resen î kurdî ye û tê gotin ku, di destpêkê de, tenê ji bo lawij, heyranok, beyt û ji bo komkirina pez û dewarên xwe, ji aliyê şivanên kurdan ve hatiye afirandin. Wisa hatiye zanîn ku heta niha, ji bilî kurdan, tu milletên dîtir ên cîhanê, li vî amûrî xwedî derneketine.

Hêjayî gotinê ye ku, wekî navên dahol û zirneyê, wekî navê şimşal û balebanê, navê bilûrê jî di gelek çîrok, stran, lawij, heyranok, payizok û pêgotiyên kurdewarî de, bi berfirehî derbas dibe. Bi kurtayî bilûr jî mîna van amûrên navbirî, parçeyekî girîng e ji jiyana kurdewariyê.

DILDAR ŞEKO

Li navendên çandê vê hefteyê:
 Li NÇM'ya Stenbolê
 ● 03.11.1996 **Yekşem**: Panel: Enstîtuya Kurdî, "Kürt tarihinde metodolojik Sorunlar", saet: 13.00
 Konsera: Koma Gulên Xerzan, saet :18.00
 ● 06.11.1996 **Çarşem**: Gotûbêj (Söyiesî): Şoreşa Octobrê, Zeki Öcal, saet: 18.30
 ● 08.11.1996 **În** : Panel: Bîranîna Melayê-Cizîrî", saet: 13.00
 Fîlm: Bisiklet Hırsızları (Dizên duçerxeyê), saet: 18.30
 ● 09.11.1996 **Şemî**: Konsera Koma Çiya saet:13.00

Belgefîlma NÇM'ê, saet: 15.00
 Teatra Jiyana Nû: "Zewîya Jiyane", saet: 17.00
 Li Evrensêl Kültür Merkezi
 ● 01.11.1996 **În** : Fîlmê "Brave Heart", saet :15.00-19.00
 ● 02.11.1996 **Şemî**: Şanoya Koza: "Bir Şeftali Bin şeftali"
 ● 03.11.1996 **Yekşem**: Şano, Metin Zakoğlu: "Bir Delinin Hatıra Defteri" saet: 17.30
 ● 06.11.1996 **Çarşem**: Fîlm: Kırmızı Pazartesi (Duşema Sor)
 ● 07.11.1996 **Pêncşem**
 Fîlm: Günaydın Babil (Rojbaş Babil)

RÛDAN

Pêdiviya peyivîn, xwendin û nivîsîna bi kurdî

Nûnerên partiyên wekî Yekîti, Hevgirtina Gel û Demokratên Pêşverû, ji beşdaran re ronî kirin ku hebûna partiyan di civaka kurdî de şana şaristaniyê ye, ji ber ku hêzên siyasî yên kurdî ala milletê kurd û hebûna wî, di hemû waran de hildigirin.

Rewşenbîrên kurdî hêdî hêdî hest dibin ku zimanê kurdî ku di vî welaî de dikeve bin astengiyan, dibe sedema gelek tiştan. Ji ber vê yekê "Koma Xanî ya Çanda Kurdî" hinek rewşenbîr û nûnerên partiyên kurdî li bajarê Helebê vexwendin civînekê; ji bo şîrovekirina vê pirsgirêkê. Civîn roja 18'ê kewçêrê pêk hat.

Babetên vê civînê ev bûn:
 Astengên li hemberî zimanê kurdî; rewşa pirtûkxaneyê kurdî (ji 6 salan û vir de û cureyên pirtûkên ku hatine çapkirin) li Sûriyê çi bi kurdî û çi jî bi erebî; rola partiyên kurdî di pêşvebirina zimanê kurdî û kêmasiyên wan ên di vî warî de.

Di axaftinê de hinek ji beşdaran, hêzên siyasî yên kurdî tawanbar kirin di warê astenga zimên de û hinekên din jî şer ajotin ber bi partiyên kurdî ku ew berpîrsên vê lipaşmayîne ne.

Nûnerên partiyên wekî Yekîti, Hevgirtina Gel û Demokratên Pêşverû, ji beşdaran re ronî kirin ku hebûna partiyan di civaka kurdî de şana şaristaniyê ye, ji ber ku hêzên siyasî yên kurdî ala milletê kurd û hebûna wî, di hemû waran de hildigirin; ji bo vê yekê xebatan jî dikin û qelenê wê didin.

Nûnerên partiyan dan xuyakirin ku hêzên kurdî pêşeng in di vî warî de, ji ber ku parastina zimanê kurdî û pêşkeftina wî yek ji rêbazên sereke ye. Her wiha nûnerên partiyan ji hêleke din ve hinek li beşdaran rexne kirin ku

li şûna ku ew siyasatên erebîkirin, tirkîkirin û farisîkirinê protesto bikin, berê xwe didin hêzên kurdî û ev jî tengnêhêrîneke van kesan e.

Nûnerên partiyan ji beşdar û rewşenbîran re, hindêk ji xalên hevbandî û hevkarîyê pêşniyar kirin:

-Komele, komik û dezgehên rewşenbîrî girîng in di jiyana çand û toreyê kurdî de, nemaze di warê parastina zimên de û xebata wan di vî warê de hêzekê dide partiyan ku xebatên xwe gur bikin bo pêkanîna armancên xwe

-Rewşenbîr divê gotar û afirandinên xwe di belavok û weşanên partiyan ên rewşenbîrî de biweşînin û alikariyê bikin di karê belavkirina wan weşanan de

Kûrsên hînbûna zimanê kurdî vekin ji kesên ne xwendevan re, li kêleka çalakîyên partiyan ên di vî warî de

Şermezarkirina projeyên rejîmên ku siyasatên erebîkirin, tirkîkirin û farisîkirinê dimeşînin, bikin û tiliyên xwe raberî wan rejîman dirêj bikin, divê ew dev ji siyasatên xwe yên qirêj û ne mirovane berdînin.

Li dawîya civînê, beşdaran soz danin ku ewê careke din civînen wilo fi-rehtir bikin di vî rîya durîst û rewşa de.

Hinek ji beşdarên li ber çavan, ev bûn: Jan Dost, Helîm Yusiv, Deham E. Fettah, H. Gundî, Bavê Hozan, M. Hemo, N. Hebo, Şêrgelê Kurd û Bavê Viyan.

ABIDÎNÊ KARDUXÎ

*Ew a ku hûn jê re mirin dibêjin, ma çi ye?..
 Di çavên me de bi qasî xinezekî biçûk e
 Û bawerîya me ya bi serkeftinê s
 Bi qasî mirina bêmîrîn mezin e.
 Ew desteyek gul bûn
 Di kêrîtiya bi hezaran xinizîyan de
 Mistek berxwedan xweşik kirin
 Hêj her tiştî bi dawî nehatibû
 Devliken xwe avêtin nav tûfana zilmê.*

Ey mirova leheng û ciwan. Di jiyana xwe ya rênîşandar de, di her riyê de, li her gundî, her wekî dastanan dinivîsî ku bûyî efsane. Te got: Gelî xinizan, gelî xwînwaran, temet bi hezkirina ji jiyane em ji mirinê natirsîn!

Berwar (Sunay) İzol
 1973-1993

**Li ser navê malbata wê
 JIYAN Û BERKEN İZOL**

TÎŞK

LERZAN JANDİL

Yadê Yabo...!

Sera 1966'î hardlerzî ra dime ma berdîme Mardîn, mektebê yatîfî. Sebeta ke ma çê xo ra, dewa xo ra rêya verî veciyayîme, ma û piyê xo rêya verî ca verday bî, her çî ma rê ebi ters û xof bî. Ebi şewe nê ters û xofê ma tayîna biyêne eşkera. Wunciya yew şewe derezayêde mi hewn de karoliye diqatî ra gina waro. Şîr û şîwarê de de ma bîme heşar. Derezayê mi qêreno: "Wê Mehemed, wê Gulê (rî û mayê de wê), wê kalik, pîrîkî bêrê cinawiran ez werda. Wê bêrê şîma kotî mendî." O haybîro de ma lembe fişte ta, deraza hard de wertê orxanî ra vet. Xîzke xîzka derazayî wa. Qalê dewe, ma û piyê xo keno.... Nê meseleyê niyanênî tim amêne ma ser de.

Bê guman çiyêde niyanên serê her kesî ra derbaz biyê. Û tam jî no dem de mordem ebi zonê/zîwanê xo, ebi zono ke mordem xo tede bawer vînenê, veng dano, tersê xo ano re zon. Sebebê na jûye/yewe zaf ê. Sebebo muhîmêrî ow o, ke mordem hetê psikolojî ra ebi zonê xo, û ebi kesanê ke dînan de no zon qese keno, domantiya xo ra nat bawerîyî ava kerdê. Yanê bi kilmiye; ebi kesanê xo yê nasan, (ma û pî) û ebi zonê nê kesan bawer o.

Naye re jî eke doman berbono, ha layik ha çêneke, bê guman verde veng dayîka xo û yan jî bavîkê xo dano. Nê vengdayene yan jî no hawar ebi zonê bawerîye, yanê ebi zonê dayik êno re zon....

Emser ebi xêlê zamet, qal û qirî ma Berlin de yew cayê domanan "Kinderladen-dikanê domanan" kerd ra. No ca seba domananê 3 hetanî 6 seran o. Angorê konseptê nê cayî, yanê armancê ma, ganî domanî naca bişikiyo, ke hem zonê dayika xo, hem edetanê xo bimuso û hem jî almanî bimuso. Kaleka naye de edet û kultur anê bînan jî bişinaso.

Yanê armancê rakerdena nê cayî o bî, ke 1- Doman ganî zonê xo bimuso avê bero, edetanê xo bişinaso, ere dînan wayîr veciyo, 2- Kaleka nînan de ganî zonê almanan, edetanê dînan jî bimuso. Çimke naca wertê nê şarî de ro û naca şono mekteb, 3- Ganî kultur anê bînan jî bişinaso dînan re hurmet xo nîşan bidêro. Bi kilmiye doman gani ere xo bawer bo; sosyal bo, cematî ra durî mekuyo; tolerant bo.

Nê cayî ra bê guman zafêrî domananê Kurmancan feydê diyêne. Çimke hetanî nika îmkanêde dînan niyanênê zaf kême biye. Berlin de tek yew taxe de îmkanêde niyanênê biye. Hama ewro domanê ma şikîne taxêde bîne de jî zonê xo qesê bikerê û bimusê.

Demo ke ebi nê armancî tenê çeyê kurdan amê û domanê xo qeyd kerdî, ez zaf biyanê kêfweş. Rêye bifikirê bê ters, bê xof ez û domanan yewbînî de zonê xo, yanê zonê yewbînî qese kênîme. Ê mi ra, ez dînan ra fam kena.

Ebi na hêviye domanî roja verî amêy. Sebeta ke ma û piyê dînan lewê dînan de bî kes nêberba. La belê roja didîne demo ke ma û piyê dînan şî, tayê domana dest kerd ci berbayî. Nê domanan ra di hebî jî kurmanc bî. Hurdmîne dest kerd bî ci, vatêne; "Yadêê, yaboo werin min bibin mal. Ez dixwazim werim mal:....." Mi o miyan de hem domanî kerdêne haştî û hem jî ez fikiriyene; "Na des seriyo ke mi qe domanêde kurmanc nêdî bî, ke ebi zonê xo biberbo. Hama ewro verê mi de di domanî ebi zonê xo berbenê. Çiqa demêde rind ...."

Bêrîvan

Bavê Bêrîvanê, piyê xwe û serê xwe bi hev û din re di deriyê xaniyê xwe re derbasî hundir kir. Piştî ku qama dirêj hin jê tewand û pê re pê re dengê wî hat ku bang li dayika Bêrîvanê kir. Qama dirêj dîsa rakir û li hêviya bersiva wî nema, heya ku dîsa bi dengê qeba got :

– Îro wê mêvanên min bîn, rabin firavîna wan amade bikin!..

Dayika Bêrîvanê bi dengê nerm jê pirsî:

– Her roj mêvanên me tîn, lê îro wê kî bîn heya ku tu wilo li ser firavîna wan bi lez ketiyî?!..

Bi dengê bilind, bavê Bêrîvan bersiva wê da û bizirt got:

– Wê kî bîn... kî bîn, pismamên me yên ji gundê Nisranê ne, Bêrîvanê ji min dixwazin û wê îro bîn ser şiraniyê!..

Dayika Bêrîvanê vê carê dengê xwe bilind kir û disa pirsî:

– Ev li ku hûn li hev û din hatin û em pê nehesiyane!?

Bavê Bêrîvanê dengê xwe kir û bi hêrs got:

– Hûn çi ne.. hûn çi ne heya ku hûn pê bihesin!...Tiştê min got û min ji dayika kurik xwest, qîma xwe pê anî û kurik jî bi tena xwe ye, bi tenê û sê xwişkên wî hene û bavê wan jî çûye rehmetê, ya pêwîst ew e ku kurik xwendevan û aqilmend e û hûn çi edî dixwazin haaa..?!

Dayika Bêrîvanê bi dengê melûl jê pirs kir:

– Ma çi xwendin kiriye..?

Bi hêrs bavê Bêrîvanê qîr da û gotina wê birî û got:

– Ez ji ku zanim çi xwendin kiriye, dibêjin xwendevan e û çiqas tu karî pirsan bikî!.. Rabe.. rabe çayekê ji min re çêke û bes pirsên kelevajî bike!..

Mêvanên Bavê Bêrîvanê xwarina xwe xwarin û xatir jê xwestin, li ber derî mêvanekî jê pirsî: “Heger ku destûrê bidî, bila Serdar bê dergistiya xwe bibîne.”

Roja dî Bêrîvanê destê du xortan hejand û ew derbasî odeya mêvanan kirin.

Serdar dostekî xwe bi xwe re anîbû û bêhnxweşiya gulavê bi ser wan cilên nû de kiribûn. Serdar hatibû ku dergistiya xwe bibîne, lê heya ku Bêrîvanê qehwe jî ji wan re anî, wî serê xwe hildana û li rûyê wê nenihêrt!..

Bêrîvan kenî û ji wan pirs kir:

– De, a niha ji min re bibêjin bê kî ji we ye yê ku ez xwestime..

Hevalê Serdar kenî û got:

– Bêrîvan, gerek tu zanibî kî ji me ye, li Serdar nihêrî, hema hema ji şerman hindik mabû bimira.

Xêz: Nihad Turk

Birayê delal, kêmasiya yekemîn ev e ku wî xwendina xwe qedandiye û li xwendina min nebûye xwedî, ya duyemîn jî ev e ku çawa xwe xwendevan dibîne û keda her sê xwişkên xwe da bi qelenê min û ez kirîm, wekî ku çêlekekê bikire û bêyî şewra min û bi keda xwişkên xwe, ew keda wan a ku bixwîn û xwîdana xwe dane hev, çi bi liqata pembû û çi jî aşêfa nav werzan!..

Di navbera henek û rastiye de Bêrîvanê jê pirsî:– Serdar, tu ji min fedî dikî an ji xwe!?

Rengê Serdar hat guhertin û yê hevalê wî pê re û heya ku hevalê wî ji Bêrîvanê pirsî:

– Bêrîvan, bibêje bê çima divê Serdar ji xwe şerm bike, ma çi kêmasî kiriye?

Bêrîvan bi dengê nizm axift û got:

– Birayê delal, kêmasiya yekemîn ev e ku wî xwendina xwe qedandiye û li xwendina min nebûye xwedî, ya duyemîn jî ev e ku çawa xwe xwendevan dibîne û keda her sê xwişkên xwe da bi qelenê min û ez kirîm wekî ku çêlekekê bikire û bêyî şewra min û bi keda xwişkên xwe, ew keda wan a ku bixwîn û xwîdana xwe dane hev, çi bi liqata pembû û çi jî aşêfa nav werzan!..

Dostê Serdar gotinên wê birîn û bi lez jê pirsî:

– Bêrîvan, tu ji ku xwişkên Serdar nas dikî?

Bêrîvan kenî û got:

– Xwişkên wî di sala borî û di roja alîkariya ARGK'ê de, tevî xebate gel bûbûn û hin jinên kurd jî bi xwe re anîbûn.

Dostê Serdar qîr da û got:

– Ahaaa.. tu Apoçî yî ji ber wilo jî bavê te pir qelenê te biha xwest!..

Bêrîvanê bi hêrs bersiva wî da û got:

– Ez welatparêz im û roja ez bibim Apoçî, wê qelenê min ne ji keda jinên kurd be. Lê belê wê ji xwîna sor be!..

Dostê Serdar, xweziya wî di qirika wî de asê ma û li Bêrîvanê ma guhdar û bêyî ku tiştêkî bibêje, lê çavên wî man beloq û wekî ku hezar pirsî bikê.

Bêrîvanê axaftina xwe berdeyam kir û got:

– Hevalên delal, malbata we qelenê min biha da, ji ber ku wan bi mezinatî li bavê min nêrî û bavê min jî ez biha firotim, da ku xwe li ser wê mezinatiyê bihêle. Ya dawî ew e ku, ez ne di destê bavê xwe de me û heger hûn min dixwazin, divê hûn li gerlîyan bigerin. Ew wê ji we re bibêjin ku ez di destê kê de me!..

Xort rabûn ser xwe û pê re pê re dostê Serdar got:

– Hevala Bêrîvan, sozê didime te ku ezê li wan gerlîyan bigerim..

Ew cara yekemîn bû ku Serdar çavên xwe hildana û li nav çavên Bêrîvanê nihêrt û bi kêfxweşî got:

– Bêrîvan, bavê te qelenê te pir kêmxwest, sozê bide min hevalê, tu bimînî ya min û heger rojekê em li ser çiyayên Kurdistanê liqayî hev û din hatin, em wê rojê bikin dîlan.

ABBAS. M. ABBAS

Kovareke li derveyî welêt: DUGIR

Dugir kovareke çand û hunerî ye; ji sê mehan carekê li Swêdê tê weşandin. Hejmara çaremîn a vê kovarekê kete destê me, em dixwazin vê kovarekê bidin nasîn.

Dema mirov bala xwe dide naveroka kovarekê, têr tijî ye. Li pişt berga pêşîn, li aliyê çepê yê logoyê wêneyê Mîr Celadet Bedirxan heye, di bin logoyê de jî tê diyarkirin ku redaksiyona kovarekê li gorî alfabe, vekîte û rêzimanê Mîr Celadet Bedirxan çêdibe. Dema mirov bala xwe dide zimanê nivîsan, tê dîtîn ku ew li ser soza xwe ne.

Kovar bi helbestekê dest pê dike, piştî wê jî nivîseke li ser helbestvanê kurdê şoreşger Hamid Bedirxan heye. Di vê nivîsê de M. Effî Huseynî û Ehmed Huseynî bi şeweyekî edebî Hamid Bedirxan di-din nasîn.

Di kovarekê de bi tenê mirov di xwendina nivîsekê de tengav dibe ku ew jî nivîsa Hendîrên a bi navê "Nivîskarê kurd, çanda kurdî û pîrsa nasnameyê" ye. Zimanê nivîsê xwandina wê dijwar dike. Li aliyê din nivîsa Rezo Osê ya li ser "Xwedîkirin û Guhdana Zarokan" nivîseke hêja ye û mijareke girîng hildaye dest, bes nivîskar giraniya xwe daye nîrxandina berhema Ehmedê Xanî, "Nûbuhara Biçûkan".

Di kovarekê de cihekî berfireh jî nivîsên li ser Mele Ehmedê Namî re hatiye veqetandin. Ev nivîs di şeveke bîranîna wî de li Qamişloyê hatine pêşkêşkirin. Mirov bi saya van nivîsan vî ronakbîrê hêja ku

di kovarên wekî Hawar û Ronahiyê de jî nivîskarî kiriye, ji gelek aliyên ve nas dike.

Di vê hejmara Dugirê de du çîrokên ku bi kurdî hatine nivîsandin; çîroka Silêman Elî "Derdo Siyasî ye" û çîroka Şahîne Bekirê Soreklî "Xwekustina nameyekê" hene. Wekî din jî du çîrokên ku li kurdî hatine wergerandin di nava rûpelên kovarekê de cih digirin. Yek ji van parçeyek ji romana Selîm Berekat a bi navê Perîk e, ku trajediya serhildêrekî kurdî şikestî Mele Selîm vedibêje, ya din jî çîroka Xelîl Cibran a bi navê "Goran bikolin" e.

Her wiha nivîsa M. Effî Huseynî ya der barê Cegerxwîn de û nivîseke li ser dewleta Merwanî ango Dostikî du nivîsên din in ku di kovarekê de cih digirin. Ji bilî van pexşanan du nivîsên rexneyî, hinêk helbest di kovarekê de hene. Ji van helbestan yek a Sebrî Botanî ye, yek jî ya Reşîd Bettê ye. Li ser berga paşîn jî helbesteke Angelo Santo heye.

S. BERBEYAN

Nivîsîna kitêban û erzanî...

Di nav gelên dinyayê de, belkî di nav kurdan de kitêb herî hindik tene nivîsîn, lê dîsa jî nivîsîna kitêban di nav kurdan de karekî herî erzan û hêsan e. Kêmbûna wan li aliyekî, dema mirov li kitêbên ku bi kurdî hatine nivîsin dinêre, dilê mirov sar dibe. Yanê kêmbûna wan derdek e, lê erzaniya yê he-yî derdeke hîn girantir e. Ew kesên ku xwedî huner in bi zimanê biyanî dinivîsin, yê ku tu hunereke wan tune, nikarin xwe di zimanê biyanîyan de biciribînin, "berhem"ên xwe yê giranbûha bi kurdî diafirînin... Yê ku xwedî huner in û dikarin bi zimanê biyanî jî binivîsin û tevî hemû astengiyan bi kurdî dinivîsin, ez bawer nakim ku ji tiliyên destekî zêdetir bin.

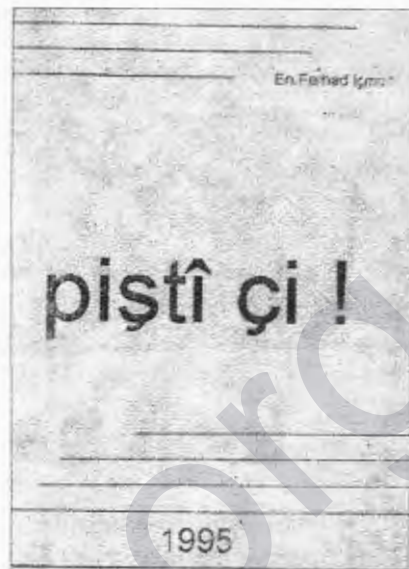
Em çi bikin? Ji bêsiûdiyên me yek jî ev e...

Û belkî bêsiûdiyeke birêz En.Ferhad Içmo ye ku dema min kitêbeke wî ya bi navê "Piştî çî!" dît, êdî nema min bixwe karî û ev gotin hatin der...(Ji bo ku li birêz En.Ferhad Içmo neheqî nebe, divê mirov bibêje ku "kitêb"ên ji yê wî gelek xerabtir jî hene.)

Birêz Içmo bi navê "Piştî çî!" kitêbeke şîran nivîsandîye. Lê dema tu kitêbê dixwîn (ku bikaribî) tenê dizanî ku ev jî aliyê birêz Içmo ve hatiye nivîsin û di sala 1995'an de çap bûye û hew... Li kîjan welatî, ji aliyê kîjan weşanxaneyê ve hatiye çapkirin, kes nizane.

Nivê kitêbê bi daktîloyê hatiye nivîsin, nivê din jî bi kompîturê.

Û şîr?..

Em ji şîrên wî minakan bidin:

"Ji peyala hêsrê yara
Mame..... bê.... par....."
Şairê me bi hemû şideta wan nuqteyan, tiyê hêstirên yara xwe ye!.. De bila şîrê bibîne, da ku kurd çî xwedî huner in!

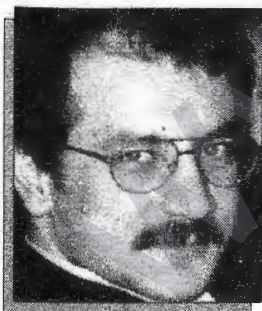
"Payîza ..... dil
Di nav xewna, nehat şuştin,
Bi omîda....,
Hêsrâ.. ewrê,
Zivistana....."
Lazim e şîr di nav wan nuqteyan de veşarî be... Dibe ku birêz Içmo dibêje; min di warê şêkl û hûnandina şîrê de pêşveçûn çêkirine; kî dizane?!

Tenê dikarim vî bibêjim: Mirov berhemên xwe ji her kesî çêtir dizane. Dema mirov neecibîne, divê mirov çap neke, xwe şermezar neke. Û nivîsîna kitêban erzan neke.

R. DILOVAN

Li Kolnê tango!

FAYSAL DAĞLI

Koln bajarekî kevnare ye. Bajêr, wekî ku kapitalîzm emir dike, cihekî firotanê ye. Xeyalfiroş, hevalfiroş, malfiroş, jinfiroş û hemû cureyên firoşkarên, êvaran di bin barên bêwijdaniya xwe de dibetîlin û ji bo berbangeke din ji xewên kûr hêzê distînin. Koln navenda endustriya hesin û pola ye jî. Kapitalîzm; ku madenên der û dora wî bajarî kola ye, dîsa bi dest û tiliyên rûniştvanên vî bajarî, madenên ku di hundirê mirovên bajêr de ye jî, hêdî hêdî didize.

Li kolanên Kolnê ku bi kurdî tê xebardan, dengfiroşek bi çîroka zembîlfiroş, hêvî û hesretê li bîrîndarên dilan belav dike. Konferansvan, pêşkeşvan û bîrînsên profesyonel ên komeleyan, li quncikên meyxaneyan, bi seriyên xweş û bi dilên reş, tekstên xebardana civîna sibê amade dikin û çav li gotinên orjînal digerin

ku, di axaftina xwe de bi kar bînin.

Karkerên biyan ên Kolnê wekî nexweşan ku coşa jiyane ji wan hatiye dizîn, bêmade û bêhemdê xwe di quncikên kolanên de tevî xeyalên xwe dimeşin. Şoreşgerên kevn û penahendeyên nû, wekî maska tiyatroyê ku rûyek bi ken û yê din bi xem e, wekî cewîkên bêbav, li meyxaneyan wekî hemalên di bin barê xeyalên xwe de, li hev dinêrin.

Koln, wekî xezaleke bihuştî ya windayî, di labîrentên mêjiyên mirovan de yê ku ne ji axa vî bajarî ne, baz dide û wan li pey xwe digêrîne. Ê li pey xezalê riya xwe şaş dike, ji aliyê bajêrê wekî ejderhayekî dev vekirî ve tê daqurtandin û li kuçeyan tê hûrkirin. Bi mehan û bi salan şûnde agahiyên li ser wî tîn standin ku, dîn bûye an jî di cîhana reş de riya xwe winda kiriye.

Çemê Ren piştî ku ji Kolnê derbas dibe, hîn qirêj dibe. Ren, wekî damarekê ku nexweşî û jahre digêrîne, bê jiyân û bê rih di nav vî bajarî de diherike û berê rêwingiya xwe dide kûrahiya sînga Ewrûpayê.

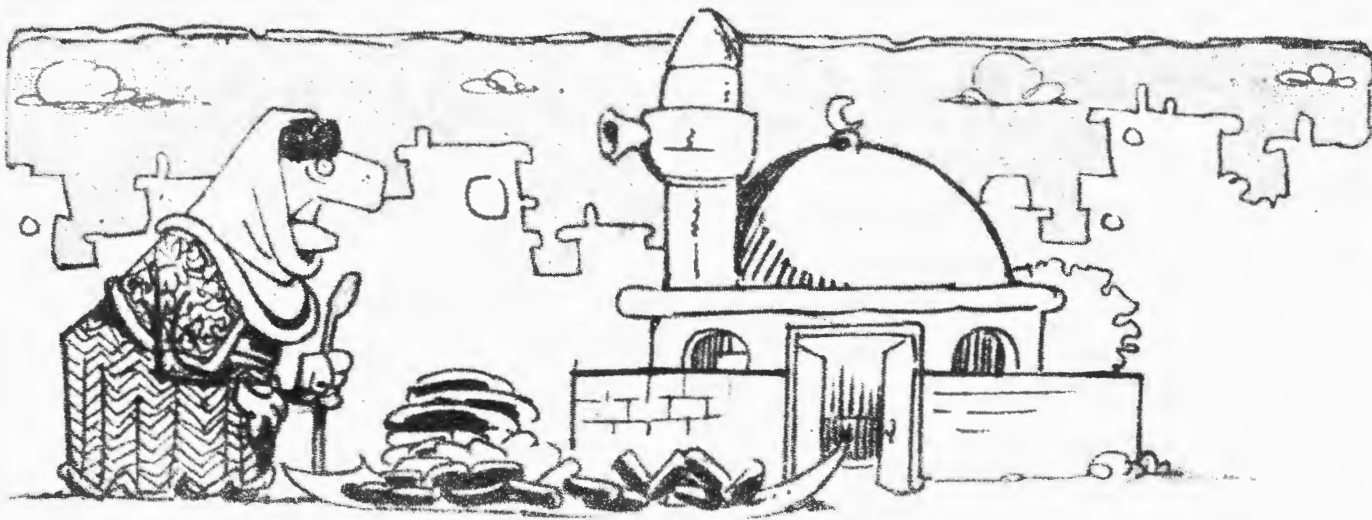
Û Dom, wekî du xencerên tûj ku xezeba yezdan temsîl dike ber bi jor ve hildikişe, dixwaze ji mirovan dûr here. Lê dîsa jî her roj bi sedan, bi hezaran mirov ên bi gunehan lewitandî û bi tîrsan şewitandî li ber siya Domê,

awirên xwe didin ezmanan û ji Xweda lêborîne dixwazin. Piştî ku bawer dikin, ku hatine efûkirin, laşên xwe yê gunehkar, ji nû ve diavêjin nav behra serpêhatiyên Kolnê. Ev wekî listikekê didome...

Di rojên derbasbûyî de em jî, ji bo Kongreya Yekîtiya Nivîskarên Kurdistanê li Kolnê bûn. Bi rastî kongreya Kolnê trajediya kurdan çarêke din anî ber çavan. Di şexsê nivîskarên kurdistanî de bêmiradiya qewmê me jî careke din hat fêhmkirin. Ji dehan nivîskarên kurd, tenê du sê duzîne gihîştibûn hev.

Qelemşorên kurd çima neciviyabûn? Dema mirov guh bide hinekan ji wan paktir kurd û ji wan ezîztir kurdistanî tune ne. Di salonên Ewrûpayê yê fireh û germ de, li hemberî nêr û mêyên spî, êşên welatê xwe, wekî mişkekî bêar li gel çepikên bi kompleks zanin bifiroşin. Lê, rojekê ji kerema xwe re li hemberî platforma gelên xwe, rexneyên xwe, ramanên xwe, piştgiriya xwe naynin ziman!

Li aliyê din hinek jî, di nav çalakiya kurdistanî de wekî asîf digerin. Ji bo ku kêmasî û birçîbûna rihê xwe têr bikin, fesadiyê wekî şûrekî bijahr dixebitînin. Lê Kurdistanêke din tune ye! Çavê dîrokê vekiriye û li me dinêre. Ka ev tango, wê çawa bidome!

Ev jî para Mihemedikê min e

Pira Surgicî, ji gundê Şatihê, roja inê bastêqan dibe bajarê Mêrdînê, ji bo firotanê. Dema nimêja xudbeyê ye, lê haya pîrê ji in û xudbeyê nîn e. Pîrê, li ber deriyê dikaneke derî-girtî buxçika xwe vedike û bastêqan li serê radixe. Pîrê çiqas çavên xwe digerîne, li sûk û kolana bajêr kesekî nabîne. Dinihêre ku lawikek ber bê tê. Pîrê ji lawik dipirse:

– Kurê min ma qey kesek li vî bajarî nîn e? Tu bi Xwedê bikî çî bi vî bajarî hatiye?

Lawik dibêje:

– Metê, tiştêk bi bajêr nehatiye.

Pîrê:

– Ji bo çî sedemî mirov li kolanê ba-

jêr nîn in?

Lawik:

– Pîrê, ma tuyê çî bikî ji wan?

Pîrê:

– Lawo li min bû dereng. Minê bastêqên xwe bifirota û vegeyiyama gund.

Lawik dinihêre ku pîrê hinek bêhn-teng e. Dibêje:

– Metê, topek bastêq bide min, ezê bastêqê te bidime firotinê. Pîrê topek bastêq dide lawikê şareza, lawik bi destê pîrê digire û wê dibe hewşa Mizgefta Mezin; dibêje:

– Li vir rûne, gaveke din dê bastêqên te gişk bê firotin.

Pîrê buxçika xwe vedike, bastêqan li

serê radixe. Dema ku mirov ji hundirê mizgeftê dertên, her yek radihêje topek bastêq û “Yezdan pê re digihîne ber destê mirov”, dibêjin û diçin.

Pîrê dinihêrî ku bastêqên wê gişk belaş çûn. Kesekî tu pere mere nedayê. Topek bastêq li ser buxçika wê dimîne. Hema kuçên buxçikê lê dide hev, dixê hambêza xwe û bi dengêkî dilsoj (dilşewitî) dibêje:

– Lo lawo wele ev jî bila para Mihemedikê min be. Mihemedikê min ji destpêka payîzê ve topek bastêq ji min dixwest, lê destê min lê nedigêriya. Ev jî para Mihemedikê min e... Ez nadim we...

Î. OMERÎ

Panzdeh ne bazde ye

Rojekê, refek gerîla ji bo ku tetbîqatê bikin, derdikevin derveyî wargehê.

Hê ew di rê de dimeşin, komutan hejmarê dixwaze. Hejmar ji yekê de dest pê dike û her wisa digihîje yê pazdehan. Ew jî ji yê paş xwe re “Pazdeh” dibêje. Yê pazdehan, “bazde” fêm dike, ew jî ji yê paş xwe re dibêje:

“Baz de.”

Dema wisa dibêje, hema hemû gerîla li paş wî yeko yeko baz didin û xwe di nav keleman de vedişêrin. Wekî ku şer derketibe her yek cihê xwe digire. Yên li pêş dimeşin, dema wisa dibînin ew jî, ji yê paş xwe re dibêjin:

“xwe veşêrin.”

Hemû xwe vedişêrin. Komutan dibêje qey tiştêk li paş qewimî û ji ber vê yekê gerilayan xwe veşartine. Dixwaze hîn bibe. Bi fermanekê gişkan berhev dike, lê mêze dike ku gerilayekî ji Başûrê Biçûk ji gotina “panzdeh” “bazde” fêm kiriye.

AHMET HUSEYN

BIXELAT...

Ş	Û	Ç	K	Î	N	Û	Ç	Ş
Z	A	N	Î	T	Î	Â	V	Î
X	Ê	L	A	R	Â	R	A	---
E	W	R	A	L	A	N	R	A
A	---	---	---	---	---	---	---	---
A	Z	A	D	K	Ê	M	A	N
N	A	S	S	---	---	---	---	---
G	E	T	L	Î	Â	M	---	---
M	U	E	M	M	E	R	---	---
S	E	K	---	---	---	---	---	---

Bersiva Xaçepirsa 38'an

Xaçepirsa me bixelat e. Di 15 rojan de çî bersiv bigihîjin me, emê wan binixînin û bi riya pişkê li 10 kesan belav bikin. Xelata hejmara me ya 40'an pirtûka

Dr. Kaws Kaftan
“Baban Botan Soran” e.
Jêrenot:

Ji bo ku bersiva we bê nixandin, divê hûn “Peyva Veşarî” di nava qutiyên li bin xaçepirsê de binivîsin û tevî adresa xwe ji me re bişînin.

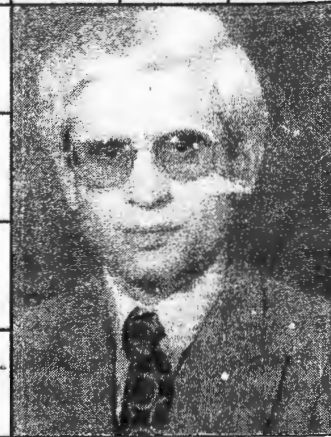

Kesên ku xelata xaçepirsa 38'an, kasete Zilan “Îro” qezenc kirine. **Berîvan Gurbet/ İzmir, Hasan Aslan/ Adana, Münür Döğër/ Amed, Kadri Can/ İzmir, Tuju Kuruöz/ Adana, Abdullah Kadirhan/ Amed, Refik Suvucuk/ Amed, Eği Doğan/ İskenderun, Bengî Falay/ İstanbul, Hakkı Yıldırım/ İstanbul**

XAÇEPIRSA BIXELAT (40)

XAÇEPIRSA

Pirtûka Şerefxan Destanake kurdî	Eşîrek li Başûr Tevger	Ter Yê ku diziyê dike	Mehek	Çiyayek li Antakyayê Kesê ji Iraqê	Xwarina dewaran
	7			4	
Fal			Navê dengbêjê		
Gehreman	3		1	Bi tirkî se	
			Dewletek		
			Ziv		Fexr
Kesê nija dperest Çiyayekî Amerikayê			5	Leng	
				Hüseyn (wêne)	2
	6	Cinavkek		Dubare	
		Nanikê hingiv		Kesê bîrbîr	
Bi zazakî bihar	Berx û karên nû zayî				
				Qertafek	
				Agr	
Gihanekek	Hidrojen	8	Cihêki dirokî li Qersê		
	Ser Jorî, kaş				

PEYVA VEŞARÎ →

1 2 3 4 5 6 7 8

WELAT

* Tirsq TC. yê nû; Jinên hemilê...
wê biteqin.

E-E-EV
ÇI YE...
YEKÎ DIN JÎ?
KWEDE
ME BIPARÊZE

Hunera tirkan ji vî şerî re mabû temaşevan...

Destpêk Rûpel 8-9

Piştî ku we film kişand û we lê temaşevan kir, we tê de çi kêmasî dîtin?

○ Ji ser vî filmê de sed sal derbas be û em sax bin, hûn jî vî pirsê ji min bikin; dîsa jî wê bersiva min her ev be:

Xwezî û sed xwezî min di destpêka filmê de bikaribûya wêneyê wan pereyê ku li vî şerî xerc dikin bi temamî bikişanda û eşkere bikira. Lê mixabin ku îmkân tune bûn. Ji xeynî kuştin û mirinê, ev şer ji her aliyî ve welat didoşe, hemû çavkaniyên wê diçikin...

Diyalog kurt û teng in; ev terciha we bû, an rewşa siyasî hûn girê dan?..

○ Ev welatekî wisa ye ku yên mîna Yaşar Kemal jî dema devê xwe vedikin, du gotinan dibêjin, wan digirin, davêjine hepsê...

Em li welatekî wisa filmê çêdikin ku hinek kes dikarin ji bo gotinekê, filma te bişewitînin... Dema ku film were şewitandin û ji holê were rakirin, bi temamî keda te bi avê de diçe... Min xwest ku riyê wisa bibînim, da bikaribim xwe bigihînim gel û min ev rê dît. Li gorî min di vî rewşê de çêkirina filmê me wiha rast e.

Diyalog... Li vî welaî ji xeynî min, hemû kes dizanin ku pirsgerê herî mezin çî ye, li ser çî tê axaftin û nîqaş li ser çî çêdibin. Ez tenê destpêka diyalogan didim... Sûbayekî tirkan dibêje: "Hûn dixwazin, vî welaî parçe bikin" yê din bersiva wî dide: "Li hemberî we doza gelekî mafdar heye, em şopajoyê vî doza mafdar in."

Li gorî we, li ser sebebên derketina vî şerî jî, lazîm e film çêbin, an na? Hûn zêdetir li ser encama şer sekinîne...

○ Muheqeq divê li ser sebebên şer jî film çêbin. Lê ev di vî rewşê de gelek zor e. Ev wê di rojên pêş de çêbe... Ev heftê sal e ku rê li ber hebûna gelê kurd hatine girtin, li ber hebûna wan bend çêkirine... Îro teqiyaye... Gelên vî welaî hemûyan bi hev re ev komarê ava kirine; tirk, kurd, çerkez, arawid, laz...

Di destpêkê de dema qanûna bingehîn çêkirine, gotine: "Ev qanûna bingehîn û ev parlamento yên gelê tirk û gelê kurd in ku ev her du gel birayê hev in." Piştî re Qanûna Bingehîn guhartine.

Yanê vî şerî ne di nav van deh-panzdeh salên dawîn de, ji heftê sal berê ve dest pê kiriye û tê...

○ Belê ev şerê kevî e, ne yê deh-panzdeh salan e. Di vî dawiyê de, êdî kurdan ew benda ku li pêşya hebûna wan hatîye avakirin, teqandî... Kes nikare li

pêşya jiyane bendê çêbike, ku çêbike jî, wê piştî demê biteqê û wê ew bi xwe jî di binî de bimîne. Dewletên herî bi hêz mîna Brîtanîyayê jî nekarîne, di dawiyê de mecbûr mane rûniştine li ser maseya aştiyê... Serkanê (Genelkurmay Başkanı) me dibêje, ev kar bi riya diyalogê çênabe. De

Tu santîmek bi vî aliyî ve werî dewlet, bi wî aliyî ve herî PKK. Lê tu naxwazî ku filmê te bibe yê dewletê, an jî yê PKK'ê... Daxwaza te piştgiriya aştiyê ye...

ka ew panzdeh sal e te çî kir? Ew çend pere, ew çend can, ew çend xwîn... Em li ser welaî xwe alê dadîçikînin, dibêjin; me ev çiya zeft kir!

Li gorî gotinan; hûn li ser projeyê din dixebitin, mijara vî projeyê çî ye?

○ Projeyên min wê her li ser êş û jan û pirsgerêkên gel, pirsgerêkên civakê bin. Ez filmên evîniyê jî çêbikim, wê tê de pirsgerêkên civakî her hebin. Filma ku ez dixwazim çêbikim, jiyana wan kesan e ku bar kirine û ev welat ji wan re deyndar maye...

Jiyana kê û mijar çî ye?

○ Bûyera 12'yê adarê û jiyana Deniz Gezmiş... Ew mirovên ciwan, hezkiriyên serreke yên vî welaî bûn. Di nav listikên tarî yên vî welaî de, ew hatin daleqadin. Û civaka me ji wan re deyndar ma. Ez dixwazim bi vî filmê deynê xwe bidim.

WELAT

Rojnameya Hefteyî
(Haftalık Gazete)

Li ser navê
Zerya Basın ve
Yayınçılık
San. Tic. Ltd. Şti.
(adına)
Xwedî (Sahibi)
CELALETTİN YÖYLER

NAVNÎŞAN
Ayhan Işık Sk. No:23/3
Beyoğlu / İSTANBUL
TEL-FAX
(0 212)
251 90 13

Gerîndeyê Weşanê
(Yayın Yönetmeni)
MEHMET GEMSİZ

Heyeta Weşanê
(Yayın Kurulu)
AYNUR BOZKURT
SAMİ TAN
RAHMİ BATUR

Berpîrsê Karên
Nivîsaran
(Yazı İşleri Müdürü)
DÜZGÜN DENİZ

Berpîrsê Saziye
(Müessese Müdürü)
TAHIR ELDEMİR

ÇAPXANE
Yeni Asya Matbaacılık
A.Ş.

BELAVKIRIN
BİRYAY Dağıtım

NÜNERİTİYÊN ME
(Temsilciliklerimiz)
Nimîndeyê Giştî
yê Ewrûpayê:
Mazhar Günbat
Suriye: Jan Dost
Helim Yûsiv
963-21-960099
Berlin:
Silêman Sido
49-30-69002695

Hannover:
Selim Biçûk
49-5721-81360

München:
Mahmut Gergerli
49-871-670884

Bruksel:
Medenî Ferho
32-02-466037

Stockholm:
Robin Rewşen
46-8-7510564

Bonn:
Ahmet Baraçkalıç
49 228 66 62 49

Celle:
Wezir Saçık
49 50 52 87 36

Em li hespê xelkê siwar bûne

**“Em tu carî dilê xwe bi axa xelkê,
bi welatê xelkê xweş nakin. Ev der çiqas xweş be jî,
ne li gorî adetên me û zanabûna me ye.
Hema ji çûn û hatina mirovên vir bigire,
heta rabûn û rûniştina wan,
danûstandina wan bi her awayî bi me xweş nayê.”**

Ji gundê Xursê yê Qosera (Qiziltepe) Mêrdînê, sed û pêncî malbat di sala 92'yan de ji kuştin û şewitandin û talankirinê, bi kurtayî ji ber zilm û zordariya hêzên dewleta tirk dev ji mala xwe, rez û pezê xwe berdan, tevî zar

û zêçên xwe reviyar û hatin Stenbolê; ketin nav jiyaneke nedîtî û silav dane xerîbiyê li cihekî bi 15 km'î dûrî navçeya Sariyera Stenbolê, Kilyosê. Şaşbûn û neqayilbûna wan ji çavên wan dihat xwendin û wekî ku bibêjin: “Çi karê me heye li vê derê, em çi dikin li ser vê axa xerîb”.

Ji sed û pêncî malbatan, sed û sîh û pênc malbat bi koçberî li bajarên Tirkiyeyê yên mîna Manîsa, Mêrsîn, Edene, İzmir û hwd. belav bûne û panzde malbat jî li Kilyosê jiyana xwe didomînin. Zilamên wan di însaetan de heqê nanê xwe bi emeletiyê dertînin. Yek ji wan gundiyan Xalê Şikrî, wiha dibêje der barê hatina van malbatan de: “Wexta ku eskerên tirk êrîşî gund kirin, çi tiştên me hebûn tev şewitandin û gotin, “Anî hûnê bibin qoricî an jî emê nehêlin hûn li vir bijîn” me jî ji mecbûrî qur û qahfê xwe yî ku şexsek karibe hilgire me bi xwe re anî, jê zêdetir jixwe me nekarî em bi xwe re bînin.

Em hatin vê derê (Stenbolê) lê çî hatin! Ev der welatê xelkê ye, ne welatê me ye. Ne dilê me pê xweş e, ne jî dilê wan bi me xweş e û em tu carî dilê xwe bi axa xelkê, bi welatê xelkê xweş nakin. Ev der çiqas xweş be jî, ne li gorî adetên me û zanabûna me ye. Hema ji çûn û hatina mirovên vir bigire, heta rabûn û rûniştina wan, danûstandina wan, bi her awayî bi me xweş nayê.”

Têkiliya koçberan

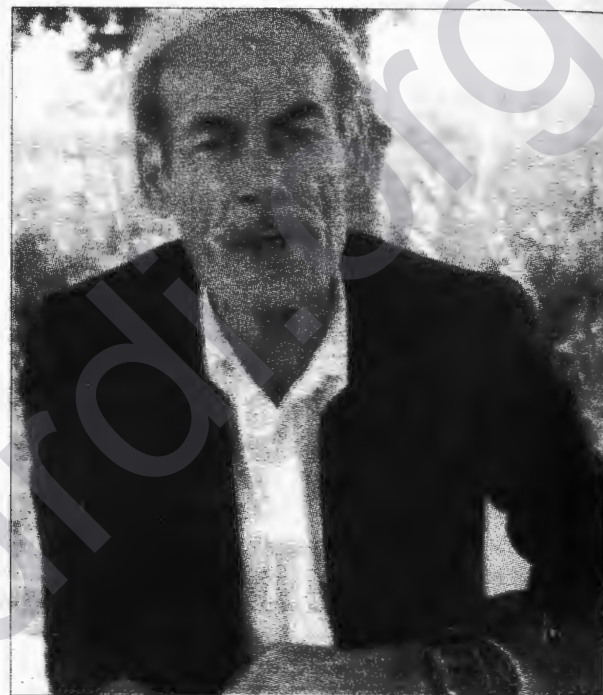
Li Xursê cara yekemîn mala Xalê Şikrî hatiye şewitandin, piştî wê jî malên din... Xalê Şikrî piştî wê bûyerê lê dide û ji Xursê derdikeve û mîna koçberê yekemîn, tê li Kilyosê bi cih dibe. Lê dema ku hêzên dewleta tirk malên gundiyan jî dişewitînin, ji mecbûrî hin ji wan malbatan jî tînin Kilyosê û Xalê Şikrî alîkariyeke mezin dide wan û heta didê koçberên jî gundên din re jî. Ji ber wê yekê ye ku Xalê Şikrî li derdorên xwe zehf tê hezkirin.

Xalê Şikrî nerazîbûna xwe ya vê derê û hesreta dilê xwe wiha tîne zimên: “Em her roj li hev rûdinin ka ev halê me wê çawa bibe, berê me li kurê ye, ev axa ku em li ser in ne axa me ye, ne cihekê me ye. Em li hespê xelkê siwar bûne, rojekê wê ji me re bibe peyatî, emê li erdê bimînin û ne ku kêfa me jê re tê, jê hez dikin. Belaş jî bidine me em nasînin, bi heqê xwe jî bidine me, dilê me li vê axê rûnane. Li çand û tore û rejîma vî welatî dilê me rûnane.

Her tim di xewna me de welatê me heye, axa me heye, mezelê me heye, tîrbeyên me hene. Her tim di xewna me de ew çûn û hatin, rabûn û rûniştina me heye, qewmê me heye.”

Bi koçberiyê dibistan

Koçberên xursî li vê derê ji xwe re nivî ji naylon di tarzên barakayan de çadir çêkirine. Jin û mêr, kal û pîr, zar û zêç tev de jiyana xwe bi hev re û di nav hev de derbas dikin. Yek ji hêviya wan jî ew e ku, zarokên wan herin dibistanê. Lê ji 150 zarokî ancax şeş heb vêga dikarin biçin dibistanê. Ji ber ku

Xalê Şikrî baş bîr dibe ku çî roj dibe bila bibe, wê rojekê vegere axa xwe.

Zarokên koçberiyê dûrî welatê xwe, li welatê xerîbiyê jî ne rihet in û her li ber xwe didin

dibistan bi saetekê dûrî Kilyosê ye û çûn û hatin du saetan dikişîne...

Savaş jî yek ji wan zarokan ên ku diçin dibistanê ye, ew îsal hê diçe sinifa duyemîn. Diyaavaş jî zehmetî û tengasiya jiyana vê derê bi xemgînî diyar dîke û dibêje: “Gundê me şewitandin û em mecbûr man ku werin van deran. Her roj însanên me yê walatparêz digirin dibin û dûv re laşê wan tê dîtin. Ji ber wê em li vir bi kesî bawer nabîn. Serma çileyê bi taybetî zehf tehdeyê dide zarokên me, dest û piyên wan dimeidin, tînin digirîn.

Em çî bikî dibistanên nêzîk tune ne û jî dêla ku bi erebeyê herin dibistanê û werin windakirin, em razî ne ku bi peyatî herin û werin.”

Her çiqas îmkana wan tune be ku zarokên xwe bişînin dibistanê jî, ew nayê wê maneyê ku zarokên xwe ji binî wê bêperwerdehî hiştine. Malbat tev de bûne yek û çanakek standine, danfîne nav çadirekê, bi riya program û bernamayan MED-TV'yê, ji xwendin û nivîsandinê bigire heta muzîk û gelek tiştên din hînî zarokên xwe dikin. Ji saeta ku MED-TV dest bi weşana xwe dîke û heta dawiyê, mezin û biçûk lê temaşe dikin.

Ji ber koçberiyê ev însan ji hev dûr nebûne, berevajî bêhtir nêzîkî hev bûne û li hemberî astengî û pîrsgirêkan jî piştî didin hev û zora gelek astengiya jî dibîn.